

940.54
MAP

Γ. ΜΑΡΑΥΤΗ

ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΣΤΟΝ

ΑΓΑΝΑ

1912-13 2/1906

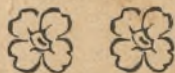

Γ. ΜΑΡΑΝΤΗ

ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

(ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΡΑΣΙΝ ΤΟΥ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΥ)

— ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ 1915 —

ΕΚΔΟΣΙΣ: ΗΛΙΑ ΔΙΑΔΥΝΑ

== ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ «ΝΕΑΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ» ==

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡΑΧΜΗΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
XANTHINI

4906
24.3.1958
Lign. del. Kp.
900 54 / MAR

Γ. ΜΑΡΑΝΤΗ

ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

(ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΡΑΣΙΝ ΤΟΥ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΥ)

— ΗΡΑΚΛΕΙΟΝ 1915 —

ΕΚΔΟΣΙΣ: ΗΛΙΑ ΔΙΑΔΥΝΑ

= ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ «ΝΕΑΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΣ» =

ΣΑΝ ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ παρακάτω ἐπιστολή μου τὴν ὁποῖαν ἔγραψα σὲ κάποιον φίλον μου, ποῦ δὲν ἔλαβε μέρος στοὺς πολέμους καὶ ποῦ, ἐπειδὴ τὸν ἐπείραξαν κάποιες φήμες ποῦ ἔλέγοντο εἰς βάρος τῶν Κρητικῶν καὶ τῆς δράσεώς των, μοῦ εἶχε ζητήσει ἄλλοτε πληροφορίας, μοῦ φαίνεται πῶς θάνα ὁ καλύτερος πρόλογος τῆς κινηματογραφικῆς αὐτῆς μελέτης μου.

Ἀγαπημένε μου φίλε....

Ναί, τὸ ξέρω πῶς πολλὰ λέγονται εἰς βάρος τῶν Κρητικῶν. Ὅμως εἶναι τόσον κακόβουλα ὅσο μεγάλος εἶναι ὁ ποταμὸς τῶν αἱμάτων ποῦ ἡ Κρήτη ἐχάρισε στὸν ἀγῶνα.

Δὲν ξέρω ποιοὶ εἶναι οἱ λόγοι ποῦ παρακινοῦν αὐτοὺς ποῦ μᾶς δυσφημοῦν—ἓνα μονάχα ξέρω πῶς ἡ Κρήτη ἔκαμε πάλι τὸ καθήκόν της μὲ τὸ παραπάνω — τὸ ξέρει ὁ Θεὸς, ἡ Πατρίδα καὶ ἡ μαυροφορεμένες μάννες ποῦ θρηνοῦν σ' ὅλες τις πόλεις καὶ τὰ χωριά τῆς Κρήτης ἐκείνους ποῦ ἔγραψαν τὴ συνέχεια τῆς Νεοκρητικῆς ἱστορίας.

Πρώτη Χιράδρα Μπιζανίου 12)12)1913.

Με ἀγάπη

Γ. Μ.

ΣΤΑ ΠΕΝΤΕ ΠΗΓΑΔΙΑ

“Υστερα ἀπὸ τὴν μάχην τῶν Ἀνωγείων καὶ τῶν Πέντε Πηγαδιῶν, τὸ Κρητικὸ Σύνταγμα ἔμενε σὲ ἀδράνειαν στὰ Πέντε Πηγάδια καὶ οἱ Λόχοι τοῦ ἀντιγλιόσσοντο εἰς τὰς προφυλακὰς ποῦ κρατοῦσαν ἀπέναντι τῶν Πεστῶν, ἐκεῖ στὰ γύρω χωριά, Βαρλάμι, Σκλήβανι κ.τ.λ. Τὸ Στρατηγεῖον μάλιστα τῆς Ἡπείρου εἶχε διατάξει καὶ κατεσκευάσθησαν παραπήγματα δίπλα ἀπὸ τὸ φρούριο τῶν Πέντε Πηγαδιῶν γιὰ νὰ στρατωνίζονται οἱ ἄνδρες. Ὁ χειμῶνας εἶχε πιά ἀρχίσει βαρὺς καὶ στὲς ψηλὰς κορφὰς τοῦ Ὀλίτικου καὶ τῶν Ἀνωγείων δειλὸ στὴν ἀρχὴ τὸ χιόνι, μᾶς ἔστειλε τὸ πρῶτο κρῦο τοῦ Νοεμβρίου.

Οἱ λόχοι ἤρχισαν νὰ πυκνώνονται κάθε μέρα μὲ τοὺς ἐθελοντάς ποῦ μᾶς ἤρχοντο πότε ἀπὸ τὴν Παλιὰ, πότε ἀπὸ τὴν Ὑπόδουλη ἀκόμη Ἑλλάδα — φοιτηταὶ, ἐπιστήμονες, ἐργατικοὶ, πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως ἄνθρωποι, ποῦ εἶχαν καταληφθῆ ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμὸν ποῦ ἐσκόρπισαν σὲ ὅλον τὸν Ἑλληνισμὸν αἱ πρῶται ἐπιτυχίαι μας. — “Ἐτρεχαν ὅλοι γιὰ νὰ προφτάσουν νὰ συμερισθοῦν κι’ αὐτοὶ τὶς δάφνες ποῦ ἀφθονοῦν ἐθερίζον στὴ Μακεδονία καὶ στὴν Ἡπειρο ὁ γενναῖος στρατὸς μας.

Μὲ ἐξαιρετικὴ συγκίνησι χαιρετοῦμε τοὺς ἐξ Ἀμερικῆς ἐθελοντάς. Λεβεντόπαιδα ὅλοι γεμᾶτοι ἀπὸ εὐγένεια καὶ ἐνθουσιασμὸ—ποτισμένοι μὲ τὴ λαχτᾶρα τῆς ξενιτειᾶς ἔρχονται τώρα νὰ χύσουν τὸ αἷμα τους γιὰ τὴ Μεγάλῃ Πατριδα. Μὲ τὸ μέτωπο ψηλὰ καὶ μὲ μάτια γεμᾶτα ἀπὸ δάκρυα ὠμιλοῦσαν μὲ τὴ σιωπῇ τῆς παιδαρ-

γίας πολὺ ὠραιότερα παρὰ μὲ τὰ λόγια. Μέσα στὸ στρατόπεδο ἐκεῖνο ἔβλεπε κανεὶς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὅλους τοὺς πόθους καὶ τὰ ὄνειρά της ζωντανεμένα καὶ τὴ Μεγάλῃ Ἰδέᾳ ποῦ ὡς τὰ χθὲς ἀκόμα ἐθεωρεῖτο χίμαιρα, νὰ ἀνασταίνεται μεγαλοπρεπῆς καὶ νὰ βροντοφωνῇ τὴ ζωτικότητα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

Καθισμένα κάτω ἀπὸ τὸ ἀντίσκηνο ἢ ἀπὸ τὸ πρόχειρο παράπηγμα ὅλα μαζί τὰ παιδιά τῆς Πατρίδος ἄφηναν νὰ σκορπίζεται γύρω των ἡ εὐχάριστος φλυαρία τῆς Εὐτυχίας τὴν ὁποίαν ἔβλεπαν μπροστά τους νὰ βγαίνει μέσα ἀπὸ τὰς καουχίας τῆς ἐκστρατείας. Ὡμιλοῦσαν ὅλοι μαζί γιὰ τίς μικροπεριπέτειες ποῦ τοὺς ἔτυχαν στὸ δρόμο —γιὰ τὴ βροχὴ —γιὰ τὴν μέλλουσαν Νίκην — γιὰ τὸ μέγλωμα τοῦ Ἔθνους—γιὰ τὴ Νέα Ἱστορία ποῦ γράφουν—Ἐκαθάριζαν τὰ τουφέκια τους—τὰ φιλοῦσαν—τοὺς ἔδιδαν τὰ κολακευτικώτερα ὀνόματα καὶ τὰς ὠραιότερες ἐκφράσεις «νά το! ποῦ δὲν θὰ μὲ ντροπιάσῃ». Τὸ κρῦο ἦταν τὸ ἀλάτι καὶ τὸ πιπέρι ποῦ ἐποίκιλε τίς ὁμιλίαις καὶ τὰ εὐθυμολογήματα. Κορμιὰ ἀκούραστα ἀκόμη—ψυχὲς ἐνθουσιασμένες—ἔνα ἐπερίμεναν: Μιὰ μάχη.

Σιγὰ σιγὰ ἡ ἀπραξία στάς προφυλακὰς ἄρχισε νὰ τοὺς ἐνοχλῇ. Αἱ μικροσυμπλοκαὶ τῶν περιπόλων μὲ τὸ λίγο τουφεκίδι ποῦ ἀντηλλάσseto, ἐνίσχυε σιγὰ σιγὰ τὸ πολεμικὸν μένος των καὶ ἕνας πολεμικὸς ὄργανισμὸς παράξενος ἄρχισε νὰ ἐπικρατῇ:

—Μὰ πότε λοιπὸν αὐτὴ ἡ μάχη; Νά! τὰ Πεστὰ ἐκεῖ πέρα μὲ τοὺς λίγους παληότουρκους ποῦ δὲν μᾶς φτάνουν οὔτε γιὰ προσφάγι.....

Η ΜΑΧΗ ΣΤΑ ΠΕΣΤΑ

Ὁ Νοέμβριος ἐπλησίαζε στὸ τέλος τοῦ πιά. Βροχές, λάσπες, κρῦο, ἀπραξία, ἄρχισαν νὰ ἐκνευρίζουν τὰ γεμᾶτα ἀπὸ πολεμικὸν μένος παληκάρια. Μέσα στὴν ψυχολογικὴ αὐτὴ κατάστασι κάποιαι εἰδησις ἄρχισε σὰν ἀστραπὴ νὰ μεταδίδεται στοὺς λόχους.

—Αὔριο θᾶχουμε μάχη!

Τὸ Θεριὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἄρχισε πάλιν νὰ μαίνεται—τὸ

θάρρος ἐξανάνειψε καὶ τὰ τουφέκια ἔτριζαν μέσα σὰ νευρώδηκα χέρια τῶν ὄριμων παληκαριῶν «ποῦ θὰ τῶδειχναν αὔριο»....

Τὸ πρῶτ' ἐξελίσσοντο σὲ μακρὲς γραμμὲς στὸν μικρὸ κάμπο τῶν Πεστῶν κάτω ἀπὸ τὲς πρῶτες ἀχτίνες τοῦ χειμερινοῦ ἡλίου, πιάνοντας τὰ γύρω ὑψώματα.

Ἡ μάχη θᾶρχιζε σὲ λίγο.

Πίσω ἀπὸ ἓνα δενδρόφυτο λόφο τὸ πυροβολικὸ μας ἀπὸ τὸ πρῶτ' «ἐκελαδοῦσε» τῇ λευτεριά στοὺς ἀπέναντι σγλάβους.—Οἱ λόχοι τῶν Κρητῶν προχωροῦν ὀλοένα ἀπὸ τὸ ἀριστερὸ καὶ τὸ Κέντρον πρὸς τὰ Πεστά. Εἴκοσι ἐχθρικά κανόνια χτυποῦνε τίς γραμμὲς μας—χτυποῦν τὸ πυροβολικὸ μας.—Διάβαλε εἶνε περισσότερα!

Ὅμως δὲν ἔχουμε καιρὸ νὰ σκεφθοῦμε περισσότερο γιὰ τὴν πρωτοπορεία ἀρχισε τὴ συμπλοκή.

Οἱ Λόχοι τοῦ Ταγματάρχου Ρήγα εἶχαν πρῶτοι τὴν εὐτυχίαν αὐτή.

Σὲ λίγο ἡ φωτιά γενικεύεται. Οἱ ἐφεδρικοὶ λόχοι πηγαίνουν κι' αὐτοὶ στὴ γραμμή. Οἱ εὐζωνοὶ στὸ δεξιὸν μὲ τὰ ὄρειοτατικὰ μαίνονται. Ἐνα «πῦρ» ἀδιάκοπο, συνεχές, ἀπὸ τὸ δεξιὸ στὸ Κέντρον κι' ἀπὸ κεῖ στὸ ἀριστερὸν ἐκδηλώνει πολὺ ἐκφραστικὰ τὴ λύσσα τῶν μαχομένων. Τὸ Τουρκικὸν πυροβολικὸν ἀπαντᾷ μὲ συνεχῆ πυρὰ—καὶ εἶνε ὑπέρτερον ἀπὸ τὸ δικὸ μας.

Κάποιος ἀξιωματικὸς μοῦ λέει πῶς θᾶχουμε πολλὰς ἀπωλείας.

Μεσημέρι πλειά! Κάμποσα κανόνια ἐχθρικά ἔχουν σιγήσῃ. Καὶ ὕστερα μιὰ φωνὴ «Ἵποχωροῦν!»

Μόνον ἓνας ποῦ ἐδοκίμασε τὸ μεθῆσι τῆς μάχης καὶ ἄφισε τὴν ψυχὴν του νὰ ναρκωθῇ στὸν καπνὸ τοῦ μπαρουτιοῦ μπορεῖ νὰ νοιώσῃ τί θὰ πῆ αὐτὴ ἡ λέξις.

Εἶνε τὸ κρασί ποῦ φέρνει ὁ Ἄρης πάνω ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο νὰ πληρώσῃ τοὺς μαχομένους.

Δυὸ πυροβόλα ἐκράτησαν τὴν ὑποχώρησίν τους.

Δυὸ πυροβόλα μᾶς ἐκράτησαν ἐπὶ ὥρας στάς θέσεις μας. Ἵπεροχον παράδειγμα αὐτοθυσίας οἱ γενναῖοι αὐτοὶ πυροβοληταί. Τί ἂν ἦσαν Τούρκοι;

Όταν ξαπλωμένοι νεκροί πάνω στο κανόνι έδειχναν τὸ ματωμένο τους πρόσωπο, οἱ στρατιῶταί μας τοὺς ἐχαιρέτισαν στρατιωτικώτατα. Ἐχαιρετοῦσαν ἀληθινὰ τὴν γενναιότητα...

Τὸ βράδυ ἔμπαιναν στὰ Πεστὰ οἱ πρῶτοι Λόχοι.

Πρῶτη φορά λουσιμένοι στὰ νάμκτα τῆς Νίκης καὶ τοῦ Θριάμβου, οἱ στρατιῶταί μας ἦσαν ἔξαλλοι.

Ἡ Πατρίδα τοὺς ἐφιλοῦσε τώρα καὶ τοὺς ἐχάδευε.

Ἐκεῖ μέσα στὶς φωτιές ποῦ ἀναψαν ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη τῆς γραμμῆς διεγράφοντο ὄχι πιά σιλουέτες στρατιωτῶν ἀλλὰ τρελλῶν παιδιῶν!

Τὸ πρῶτ' ἐπατούσαμε τὸ ἐλευθερωμένο ἀπὸ χθὲς ἔδαφος.

Τίποτε δὲν μπορούσε νὰ μᾶς κάμῃ νὰ πιστέψουμε πῶς σὲ δυὸ τὸ πολὺ μέρες δὲν θᾶμκστε στὰ Γιάννενα!

ΣΤΟ ΘΕΡΙΑΚΙΣΙ ΚΑΙ ΣΤΗ ΜΑΝΩΛΙΑΣΣΑ

Ἡ ἑορτὴ τοῦ θριάμβου παρῆλθε. Ἐπρεπε νὰ συνεχίσουμε τὴν ἐργασία μας. Οἱ Τοῦρκοι μᾶς ἐπερίμεναν πρᾶπέρα. Ἐκεῖ θὰ ἐθερίζαμε καινούργιες δάφνες.....

* * *

Ἐνα πρῶτ' ἐξεκινούσαμε πάλι σὲ μακρὲς γραμμές....

Ἀπὸ ἓνα ἀνοιγμα μιᾶς μικρῆς χαράδρας εἶδαμε μιὰ βουνοσειρὰ ἠλιολουσμένη. Μᾶς εἶπαν πῶς τὴν λέγανε Μπιζάνι. Δὲν εἶχαμεν προχωρήσει πολὺ καὶ ἓνα σύριγμα παρατεταμένο, μακρὸν—ἀτελειώτον ἐπερνοῦσε πάνω ἀπὸ τὰς κεφαλὰς μας. Ἦταν ἡ πρώτη τοπομαχικὴ ὁδὸς· μᾶς χαιρετοῦσε τόσο πνηγγορικὰ ἀπὸ τὸ ἀπέναντι βουνό. Ἐτράδηξε ἀκόμα λίγο πρᾶπέρα καὶ ἐκάρφωσε μπροστὰ ἀπὸ τὴ σκηνὴ ἑνὸς Γαριβαλδινοῦ λοχαγοῦ Ἐγγλέζου, ὁ ὁποῖος καὶ τότε δὲν παρέλειψε νὰ δείξῃ τὴ φλεγματικὴτητα τῆς φυλῆς του χαιρετῶντας τὴν ὁδίδα μὲ μιὰ χαριτωμένη ρεθεράντζα.

Τόσο μικρὸ πρᾶγμα καὶ ὅμως μοῦ ἔμεινε ἀλησμόνητο. Ἐνας ἀγέρας θάρρους ἐφύστηξε στοὺς στρατιώτας ἀπὸ τὸ χαιρετισμὸ αὐτὸ τοῦ Ἐγγλέζου λοχαγοῦ.

³ Από την Καννέτα ώδηγοῦσε τὸ Λόχο μου ἕνας ἀντάρτης ποῦ ἤξερε τὰ μέρη:

—Πλαγιά πλαγιά παιδιὰ γιατί θὰ μᾶς δῆ τὸ πυροβολικό!

Δὲν τὸν ξανάδα τὸν ἄνθρωπο αὐτὸ, ὅμως πάντα θυμοῦμαι ἕνα ἐξαιρετικὸ κέφι ποῦ εἶχε.

Πάνω στὶς κορφές τὸ βράδυ ἔκανε κρῦο πολύ. Οἱ λόχοι τοῦ Συντάγματος ἀνέβηκαν σὰν φεῖδια ἀπὸ διάφορες διευθύνσεις πρὸς τὲς κορφές ἀργὰ καὶ προφυλακτικά. Κάπου κάπου κανονιὲς μᾶς θυμίζανε πῶς ἦταν κοντὰ τὸ καινούργιο πανηγῦρι.

Ξελαχανιασμένοι ἀπὸ τὸν ἀνήφορο ποῦ τὸν ἔκαναν μακρότερο οἱ προφυλακτικοὶ ἐλιγμοὶ μᾶς, ἐφτάσαμε στὴν κορυφή. Μιά ξεροκορφὴ γεμάτη θυμάρια καὶ χαμόπρινα.

Ἕνας ἕνας Λόχος καθὼς ἐφτανε στὸν τομέα του ἐτοποθετεῖ τὰ φυλάκια καὶ τοὺς διπλοσκοποὺς του.

Πίσω ἐρχόντανε σὲ μιὰ μακρὰ σειρά τὰ μεταγωγικὰ φορτωμένα τώρα καὶ μὲ λάφυρα—τὰ πρῶτα λάφυρα ποῦ πέραναμε—ἀνέβαιναν κι' αὐτὰ μὲ κόπο κουρασμένα.

Ἕνας στρατιώτης λαχανιασμένος φωνάζει πῶς φαίνονται τὰ Γιάννενα—κι' ὁ Λοχαγὸς τὸν δεδαιώνει πῶς σὲ δυὸ μέρες θὰ μποῦμε μέσα.

Ἄπο πολὺ ὄρα καθισμένος ἀπάνω σ' ἕνα βράχο ὁ Σκόντρας ὁ Ἄνθυπασπιστὴς—παληκάρι μὲ τὰ ὄλα του, ἀφοῦ καὶ τῶχε δείξει στὴ μάχη τῶν Ἀνωγείων, ποῦ ὄλοι οἱ Λόχοι εἶχαν μάθει τὸν ἠρωτισμὸ του καὶ μιλοῦσαν γι' αὐτὸ μὲ σεβασμὸ—ἀφοῦ ἐκύτταξε πολλὴ ὄρα μὲ τὰ κυάλια του—μ' ἐφώναξε σοβαρὸς καὶ σκεπτικὸς:

—Ἐλα νὰ δῆς!

Μέσα ἀπὸ τὰ κυάλια πράγματι μποροῦσε κανεὶς ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο νὰ προμαντεύσῃ ὅλη τὴ γιγαντομαχία ποῦ ἐπηκολούθησε ἐπὶ μῆνες ὕστερα.

Ἐδλέπαμε τώρα ἀπὸ ψηλὰ τὴ δουνοσειρὰ ποῦ μᾶς εἶχε πρὸ ὀλίγου φιλοδωρήσῃ μὲ τὴν πρώτη τοπομαχικὴ βολή—τὸ Μπιζάνι.

Τρίδιπλες ζῶνες προχωμάτων ἦσαν στὰ πλευρὰ του γεμάτες στρατό καὶ πάνω στὴν κορυφὴ κάθε λόφου ἕνα πυροβολεῖο!

—Ἐδῶ θὰ γλεντίσουμε, εἶπα, δείχνωντας θάρρος.

—Εἶνε μιὰ καινούργια Πλέδνα, μοῦ λέει μὲ ἕνα θετικισμό ποῦ μὲ συνεταιράζεε ὅλο, καὶ μαζί ἐπρόσθεσε—Αὐτὰ εἶναι τὰ μέρη τῆς δύσκολης δόξας !

Αὐτὰ ἤρκεσαν γιὰ νὰ μοῦ γκρεμίσουν τὰ ὄνειρα ποῦ μοῦ ἐπλασε ἡ φράσις τοῦ Λοχαγοῦ—πῶς σὲ δυὸ μέρες θάμαστε στὰ Γιάννενα. Ἐμεινε πιά καρφωμένο στὸ μυαλό μου τὸ ὄνομα Πλέδνα καὶ ἔτσι ὅταν θραδύτερα οἱ ἄλλοι ἤρχισαν νὰ μαθαίνουν τὴν ἀλήθεια ἐγὼ ἔχαιρεκακοῦσα γιὰτὶ πρῶτος τὴν ἤξερα.

Ο ΠΡΟΒΟΛΕΥΣ ΚΑΙ Η ΠΡΩΤΗ ΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟΥ ΜΑΣ ΣΤΟ ΜΠΙΖΑΝΙ.

Εἶχε νυκτώσει πιά καὶ οἱ διπλοσκοποὶ ἔκλεισαν τὸ δίκτυ τῶν προφυλακῶν γύρα στὰ ὑψώματα ἐνῶ οἱ ἄλλοι στρατιῶτες ἐτοιμάζανε πρόχειρους καταυλισμούς !

Τὸ πρόβλημα τοῦ πῶς θάνέβαινε τὸ πυροβολικὸ ἐκεῖ πάνω στὶς κορφὰς ἄρχισε νὰ τὸ λύη τὸ μηχανικὸ μας καὶ ἕνα μέρος πεζικὸ ἀπὸ ἐνωρὶς ἀυλακιάζοντας στὸ βουνὸ ἕνα δρόμο. Ἐκεῖ πάνω ἀπὸ τὴν Κανέτα ἕνα μικρὸ ὀροπέδιο ἐφαίνετο κατάλληλο γιὰ πυροβολεῖο.

Ὁ δρόμος εἶχε τελειώσει καὶ ἐπερίμεναν τὴ νύκτα γιὰ νὰνεβάσουν τὰ κανόνια, γιὰτὶ τὴν ἡμέρα θὰ γινότανε ἀντιληπτοί. Τώρα λοιπὸν ποῦ ἐνύκτωσε ἄρχισαν νὰ τὰνεδιάζουν σέρνοντάς τα μὲ τὰ χέρια μὲ μακρὰ σχοινιά ποῦ τραβοῦσαν οἱ στρατιῶτες.

Ἄξαφνα μιὰ δέσμη φωτεινὴ ἀπὸ τὸ Μπιζάνι ἐφώτισε ὀλοκάθαρα τὶς κορφὰς ποῦ βρισκόμαστε.

—Καὶ προβολέα ἔχομε,καπετάνιο—μοῦ λέει μ' ἕνα πικρότατο μεῖδιμα ὁ ἴδιος Ἀνθυπασιπιστὴς κουνώντας τὸ κεφάλι του ὡς νὰ συνέχισε τὴ σκέψη του γιὰ τὴ Νέα Πλέδνα.

Φῶς λοιπὸν μέσα στὸ κρυερὸ σκοτάδι τῆς προφυλακῆς, ἀλλὰ φῶς ποῦ μᾶς ἐξέπλησσε, φῶς ποῦ δὲν γεννοῦσε παρὰ τὸ φόβο μὴπως μαντεύσῃ τὸ πυροβολικὸ μας.

Καὶ ὅμως ὁ φόβος μας ἔγινε ἀμέσως ἀλήθεια. Ἐνας-δυὸ-τρεις

κανονιοβόλισμοι μαζί εσφύριζαν διευθυνόμενοι πρὸς τὸ μέρος τοῦ ὁροπεδίου.

Ἕνας καρδιόχτυπος τώρα ἀκούεται ἀπὸ ὅλη τῆ γραμμῆ καὶ ἓνα ἐρωτηματικὸ τεράστιο ἐτελείωνε τὴν ἀπορία!

— Ἄρά γε νὰ τὰ εἶδε; Ἄρά γε νὰ τὰ ἐδάρει;

Καὶ ὕστερα ἢ σκέψις πῶς θὰ μέναμε ὀρφανοὶ δίχως πυροβολικὸ ἐκτεθειμένοι μὲ τὸ στήθος μονάχα μπροστά στὰ ἑκατὸ κανόνια τοῦ ἀπαίσιου ἐκείνου λόφου, μᾶς ἐκράτησε σὲ μιὰ ἀπερίγραπτη ἀγωνία ἔλους.

Κάποιος θόρυβος ποῦ γινότανε ἐκεῖ πρὸς τὸ μέρος ποῦ ἀνέβαινε τὸ πυροβολικὸ μας μᾶς ἔκανε πιὸ ἀνήσυχους. Μέσα στὴν τρομερὴ αὐτὴ ἀγωνία ἓνας κρότος μὲ μιὰ ἀναλαμπὴ συνῴδευσε τὸ σύριγμα μιᾶς οὐδίδος—τῆς πρώτης Ἑλληνικῆς οὐδίδος ποῦ ἐστέλλετο στὸ Μπιζάνι.

Δὲν τὰ βάρεισε λοιπόν; τὸ πυροβολικὸ μας στάθηκε στὴ θέση του; Τώρα εἶχαμε δίπλα μας τὸν καλύτερο σύντροφο.

Ἔτσι μέσα στὴ χαρὰ αὐτὴ δὲν εἶδαμε πῶς ὁ προβολέας ἔσθυσε.

Ὅταν ὕστερα ἀπὸ κάμποση ὥρα οἱ στρατιῶται ἐδεδαίωσαν πῶς τὸν ἔσπασε ἡ πρώτη οὐδίδα, ἐγέλασα μὲ τὴν εὐπιστία τους καὶ μὲ τὴν πεποίθησι ποῦ εἶχαν στοὺς πυροβολητάς μας. Καὶ ὅμως βραδύτερα ἔταν ἔπεσε τὸ Μπιζάνι ἐπληροφορήθηκα ἀπὸ ἓνα αἰχμάλωτο πῶς ὁ προβολέας ἔσπασε ἐκεῖνο τὸ θράδυ.—Γι' αὐτὸ καὶ δὲν τὸν ξανάϊδαμε πιά.

ΜΙΑ ΑΠΟΨΙΣ

Τὸ ἄλλο πρωὶ καὶ ἡ ἐπόμενες μέρες μᾶς ἤθραν στὴν ἴδια θέσι. Μπροστά μας ἀπλώνετο μιὰ μεγαλοπρεπέστατη θεά. Κάτω ἀπὸ τὰ ὑψώματα ἄρχιζεν ἡ πεδιάς ποῦ ἐτελείωνε στὰ Γιάννενα. Δεξιά τὰ βουνὰ τοῦ Μπιζανιοῦ ἔμπαιναν σὰν μιὰ γλώσσα τεράστια μέσ' στὸν κάμπο κι' ἐκεῖ στὴ μέση ἓνας Λόφος ὀλοστρόγγυλος μὲ τὴν προσφύεστατη ὀνομασίαν του — τὸ Αὐγό. Ἀριστερὰ οἱ λόφοι τοῦ Ἁ-Νικόλα—τοῦ δευτέρου ἀπὸ τὰ τρία ὄχυράματα τῶν Ἰωαννίνων, καὶ πρὸς τὸ βάθος ἡ λίμνη σὰν ἓνας καθρέπτης μεγάλος σκεπα-

σιμένος με τὸν πέπλο τῆς πρωϊνῆς ὀμίχλης καὶ κεῖ δίπλα ἀγνάντευε κανεὶς τὴν πόλιν με τοὺς ψηλοὺς μιναρῆδες τῆς. Παρα-πέρα ὁ Δρίσκος τὸ βουνὸ ποῦ ἔθαψε τόσα ἡρωϊκὰ παληγάρια ἀπὸ τὰ ἀνταρτικὰ σώματα καὶ τοὺς Γαριβαλδινούς. Καὶ ἡ Ἄετορράχη με τὴ γυμνότητα τῶν κορυφῶν τῆς καὶ με τοὺς λευκοὺς βράχους τῆς ποῦ συνεπλήρωνε τὸ πλαίσιον τῆς ὥρας αὐτῆς εἰκόνας.

ΗΙ ΓΙΓΑΝΤΟΜΑΧΙΕΣ ΤΟΥ ΔΕΞΙΟΥ

Ἐκ τὸ πρῶτὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἡ μάχη εἶχεν ἀρχίσει στὸ δεξιόν. Ἐκεῖ ἦταν τὸ πρῶτο Τάγμα με τὸν Ρήγγα καὶ τὰ Εὐζωνικά με ὑποστήριξι λίγα ὀρειβατικὰ πυροβόλα. Στὸ μέρος ἐκεῖνο ἐγένετο ἀληθινὴ γιγαντομαχία—Ἐπιθέσεις καὶ ἀντεπιθέσεις ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἀπὸ τοὺς δικούς μας ἄρχισαν ἀπὸ τὸ πρῶτὸ ἐκεῖνο καὶ ἐκράτησαν ἀρκετὲς ἡμέρες. Τὸ Μπιζάνι εἶχε στρέψει τὰ κανόνιά του πρὸς τὸ δεξιόν μας ἐκεῖνες τὲς ἡμέρες καὶ ὑπεστήριξε τὰς ἐφόδους τοῦ Τούρκικου πεζικοῦ.

Ἐκεῖ εἰς τὸ πολύμορφον καὶ χαραδρῶδες ἔδαφος τοῦ δεξιοῦ ἡ μικρὰ δύναμις ὀλίγων ταγμάτων ἐμάχετο τὸν πῖθ ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα ἀντιτάσσουσα τὸ γυμνὸν στήθος πρὸς πολυπληθῆ πυροβόλα καὶ ὀχυρώματα εἰς τὰ ὁποῖα ἡ νεωτέρα πρόοδος τῆς ὀχυρωματικῆς τέχνης εἶχεν εἶπη τὴν τελευταίαν τῆς λέξιν.

Τὸ πρῶτο τάγμα τῶν Κρητῶν καὶ δύο ἀκόμη Εὐζωνικά ἀπεδεκατίσθησαν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν. Καὶ ὅμως ἦτο ἀνάγκη ἀναπόδραστος νὰ κρατηθῆ ἡ γραμμὴ. Πῶς ὅμως; Ἐφεδρικοὶ δυνάμεις δὲν ὑπῆρχον, τὸ δὲ πυροβολικόν μας ἀποτελούμενον ἀπὸ ὀλίγας ὀρειβατικὰς πυροβολαρχίας καὶ ἀκόμη ὀλιγωτέρας πεδινὰς δὲν μποροῦσε φυσικὰ νὰ ἐπιφέρῃ κανένα ἀποτέλεσμα. Ἦτο τόσον πολὺ τὸ μῆκος τῆς παρατάξεώς μας ἀρχίζον ἀπὸ τὸν Δρίσκον καὶ φθάνον μέχρι τῆς Δωδώνης καὶ τῆς Παραμυθιάς ὅσον ἐλαχίστη ἦτο ἡ δύναμις ποῦ τὰ ὑπερήσπιζεν. Ἐνα ὑπελείπετο τὸ θάρος καὶ ἡ αὐτοθυσία! Καὶ αὐτὰ ὑπῆρχον ἀφθονα θρεμμένα τόσον καιρὸν μέσα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν. Καὶ τὰς πρώτας ἀποδείξεις τῆς ἀφθόνου υπάρξεώς των μᾶς τὰς δίδει πρῶτον τὸ δεξιόν.

Ὁ ἐθελοντικὸς Λόχος τῶν Ἀμερικανῶν, προσηρτημένος στὸ πρῶτο Τάγμα τῶν Κρητῶν — Ὁ φοιτητικὸς Λόχος τῶν Κρητῶν προσηρτημένος κι' αὐτὸς στὸ ἴδιο τάγμα καὶ ἀποτελούμενος ἀπὸ μιὰ ἀνθοῦσαν νεότητα ποῦ ἐθελουσίως τῆς κατετάχθη δειχνουσα πῶς ἡ Ἑλλάς δὲν ἔπαυσε νὰ γεννᾷ ἥρωας τοῦ Δραγατσανίου, ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἔφθασαν μόνοι τῶν ἐκεῖ ποῦ βραδύτερα δόκληροι Μεραρχαὶ με τὴν τὴν δυσκολίαν ἐπλησίασαν.

Ἦτο ἀληθινὰ κατὰ περισσώτερον ἀπὸ παράτολμον ἢ προχωρητικὴ αὐτὴ ἐπίθεσις τοῦ δεξιοῦ μας, ἢ ὅποια δυστυχῶς ἐπληρώθη με ποτάμια αἱμάτων τῶν παληκαριῶν ἐκείνων γιὰ τὸν ἡρωϊσμόν τῶν ὁποίων θὰ διηγῶνται εἰς τοὺς αἰῶνας ἡ Μάνδρες τῆς Ἀετορράχης, τὰ γύρω κορφοβούνια καὶ ἡ χαράδρες—τὰ μέρη αὐτὰ ποῦ ἔγιναν ἀληθινὰ «Ἑλληνικὰ νεκροταφεῖα». Σὲ λίγες μέρες ἡ μεγαλύτερη δύναμις τοῦ δεξιοῦ μας ἦτο ἐκτὸς μάχης.

Ἐκατοντάδες οἱ σκοτωμένοι — ἑκατοντάδες οἱ τραυματῆαι ποῦ σὲ κάθε ὥρα τῆς ἡμέρας ἐπλημμύριζαν τὸν δημόσιον δρόμον, ἄλλοι πεζοί, ἄλλοι με φορεῖα καὶ ἄλλοι σὲ κάρρα καὶ αὐτοκίνητα ἐσημάτιζον μιὰ μακρὰ αἱμάτινη γραμμὴ με τὴν ὅποιαν ἐξηγοράζαμεν τὴν Ἡπειρον.

Καὶ τὸ χειρότερον ὅτι ἐφεδρεία δὲν ὑπῆρχε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὰς ἀπωλείας αὐτάς!

Αἱ Μακεδονικαὶ δυνάμεις ἀπησχολημένοι ἀκόμη δὲν μπορούσαν τότε νὰ ἔλθουν.

Ὡς ποῦ νὰ ἔλθουν λοιπὸν ἔπρεπε νὰ εἴμεθα μόνοι.

— Ἐπρεπε νὰ κρατοῦμεν τὰς θέσεις μας.

Αὐτὸ τὸ εἶχε νοιώσει καὶ ὁ τελευταῖος στρατιώτης πολὺ καλά.

Ἡ γραμμὴ ἔπρεπε νὰ κρατηθῆ με κάθε θυσίαν, ὡς ποῦ θὰ ἤρχτο ἐνίσχυσις. Τὸ ἔδαφος ποῦ εἶχε βαφῆ με τόσο αἷμα τῶν σκοτωμένων ἔπρεπε νὰ μείνῃ δικό μας ἢ νὰ βαφῆ κι' ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν ζωντανῶν.

Με αὐτάς τὰς ἀποφάσεις ἐμάχετο ὁ στρατιώτης τοῦ δεξιοῦ ἀποκρούων τοὺς αἰφνηδισμούς, τὰς ἐπιθέσεις, τὰς ἐφόδους τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι πολυαριθμότεροι ἀπὸ τοὺς δικούς μας καὶ σὲ μέρη γνωστὰ μαχόμενοι ὑποστηριζόμενοι δὲ ἀπὸ τὸ τρομακτικὸν

πῦρ τῶν ὑπερεκατὸν τηλεβόλων τοῦ Μπιζανίου, καὶ ἔχοντες ὡς ὀρμητήριον τὸ ἀπαίσιον αὐτὸ φρούριον, ἀντικαθιστάμενοι δὲ ὑπὸ ἐφεδρείων, ἔκαμνον τὰς ἐπιχειρήσεις των σχεδὸν ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς.

ΣΤΟ ΑΡΙΣΤΕΡΟΝ

Μία μικρὰ δύναμις τῆς Π Μοιραρχίας τὸ 15ον Σύνταγμα, ὀλίγα ἀνταρτικὰ ἀποσπάσματα καὶ οἱ περισσότεροι λόχοι τοῦ τρίτου τάγματος τῶν Κρητῶν ἦσαν ἡ δύναμις τοῦ ἀριστεροῦ εἰς τὴν ἀρχήν. Ἀπέναντι εἶχαν τὰ ὑψώματα τοῦ Ἁϊ-Νικόλα ὠχυρωμένα ἐπίσης μὲ μεγάλον ἀριθμὸν πυροβόλων τοπομαχικῶν καὶ πεδινῶν καὶ μὲ ἀρκετὴν δύναμιν πεζικοῦ. Ἡ ἴδια πάλη σχεδὸν καὶ ἐδῶ τοῦ δεξιοῦ. Χωρὶς πυροβολικὸν, χωρὶς ἐφεδρείαν ἐδέχοντο τὰς ἐπιθέσεις καὶ τὰς ἐφόδους μὲ μιὰ ἀπαραδειγματίστον αὐτοθυσίαν προσφέροντες ἑκατόμβας εἰς νεκροὺς καὶ τραυματίας εἰς τὴν ὁμολογουμένως ἄνισον αὐτὴν πάλην. Ἀδύνατος ἡ ἀντικατάστασις καὶ ἐδῶ τῶν ἀπωλειῶν. Καὶ ὅμως ἡ γραμμὴ ἔπρεπε νὰ κρατηθῇ. Καὶ ἐκρατήθη μὲ μιὰ ὑπεράνθρωπη προσπάθεια ποῦ κανεὶς ὕμνος δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ὑμνήσῃ. Δὲν λέγεται πλέον ἡρωϊσμοὺς αὐτὸς ἔταν κρατῆς τὴν θέσιν σου ἄοπλος ἀπέναντι τελείως ὀπλισμένου ἐχθροῦ. Γιατὶ στρατὸς δίχως πυροβολικὸν μπροστὰ σὲ ἐχθρὸν ὅσον τοῦ Μπιζανιοῦ καὶ τοῦ Ἁϊ-Νικόλα, ἀναγκαζόμενος νὰ κρατηθῆται ἀπὸ τὰς ὀβίδας σὲ ἀπόστασιν ἐκτὸς βολῆς ὄπλου δηλαδὴ σὲ ἀπραξίαν καὶ ὅμως νὰ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ κρατῇ τὴν θέσιν του δηλ. νὰ αὐτοκτονῇ, καὶ νὰ τὸ προτιμᾷ ἀπὸ ἐξευτελιστικὴν ὑποχώρησιν—καὶ αὐτὸ ὄχι μιὰ μέρα ἢ δυὸ ἀλλὰ μῆνα ὀλόκληρον—μοῦ φαίνεται ὅτι βγαίνει ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ ἀπλοῦ ἡρωϊσμοῦ.

ΜΙΑ ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ. Τὸ κομμάτι αὐτὸ τῆς ἱστορίας τοῦ Κρητικοῦ Συντάγματος καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων ποῦ ἔκαμαν αὐτὸ τὸ ἀληθινὸ μεγαλοῦρημα, δὲν εὑρέθηκε τόπο νὰ πιάσῃ οὔτε μισὴ σελίδα ἐντὶς ἱστορίες ποῦ ἔχουν γραφῆ ὡς σήμερα γιὰ τὸν Ἡπειρωτικὸν ἀγῶνα. Καὶ ὅμως εἶναι μιὰ ὀλόκληρη σελίδα ἀντιγραμμένη αὐτολεξεὶ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν παλαιῶν Θερμοπυλῶν. Μιὰ αὐτοθυσία ποῦ μόνο στὸ βάθος τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, κατοικεῖ καὶ δὲν παρουσιάζεται συχνά.

ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟΝ

Τὴ δύναμη τοῦ Κέντρου ἀπετέλει ἐκείνες τὶς ἡμέρες τὸ 2ον Τάγμα τῶν Κρητῶν—ἐξετείνετο ἀπὸ τὴν Κανέταν καὶ ἔφτανε ὡς τὰ πρῶτα ὑψώματα τῆς Μανωλιάσσας. Στὴ γραμμὴ αὐτὴ ἐπεκράτει ἀπραξία. Τὴν ἐπέδαλε ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὴν ἐχθρική γραμμὴ. Τὸ πυροβολικὸ ἐπίσης τοῦ Μπιζανίου πολὺ σπάνια ἐκτυποῦσε τὸν τομέα αὐτόν. Οἱ ἄνδρες ἔκαμαν προχώματα καὶ ἐπερίμεναν χρησιμοποιοῦμενοι κάπου κάπου γιὰ ἐνίσχυσι στὸ ἀριστερό.

*
**

Αὐτὴ ἦταν ἡ κατάστασις τὶς πρώτες τοῦ Δεκεμβρίου καὶ δὲν μετεβλήθη καθόλου ὡς τὰ μέσα τοῦ ἴδιου μηνός.

Τὸ αἷμα ἔτρεχε ποτάμι, αἱ τάξεις τῶν μαχητῶν κάθε μέρα ἡραιώνοντο καὶ ἐνισχύσεις πούθενά δὲν ἐφαίνοντο.

“Ὅλες ἡ σκέψεις πού μπορούσαν νὰ παρηγορήσουν καὶ νὰ ἐνθαρρύνουν τοὺς στρατιώτας ἐπηγαινοήρχοντο σὲ διαδόσεις πού ἔκαναν τὸ μεγάλο καλὸ ὅτι ἐνίσχουν τὴν ὑπομονὴν των.

«Τώρα αἱ Μεραρχίαι τῆς Μακεδονίας ἦσαν πλῆω ἀπὸ τὰ Γιάννενα—Τώρα ἡ ἴδιες Μεραρχίαις ἀπεδιδάζοντο στὴν Πρέβεζα» καὶ αἱ διαδόσεις ἔδιναν καὶ ἔπερναν—βάλασμον θαυμάσιον τῆς τρομεροτέρας ἀνίας πού τὴν ἔκανε ἀκόμη πιὸ τρομερὴ τὸ ἐρώτημα : Τί θὰ ἀπογίνουμε ;

ΚΟΥΡΑΣΜΕΝΟΙ

Σιγὰ σιγὰ ἄρχισε σὰν πρῶτο σημάδι τοῦ κόρου, σὰν πρῶτο δείγμα τῆς ἀνίας νὰ φουντώνῃ τὸ νοσταλγικὸ φυτό.

“ὦ! τὸ ζεστὸ τὸ σπιτί πού τοὺς καρτερῆ! καὶ ἡ ξανθομαλλοῦσα νεῖα πού τοὺς ἐτραγοῦδησε τὸ ὑστερνὸ τραγοῦδι μέσα στὸ θακρῦβρεκτο λευκὸ μανδηλι τῆς, πού τὸ ἔβλεπαν ἀκόμη νὰ κυματίζῃ ἐκεῖ στὸ ἀκρογυάλι ὅταν τοὺς ἀπεχαιρέτα.— Ἐκεῖ μέσα στὸ κρῦο καὶ στὴν παρατεταμένη ἀγρύπνια ἔπερνούσε μπροστά τους μὲ μιὰ χαϊρέκακη ἀντίθεσι ἡ ἀνάμνησις τῶν γλεντιῶν καὶ τῆς χαρᾶς τοῦ εἰρηνικοῦ του σπιτιοῦ.

“Όσον ή μέρες έπερνούσαν, όσο ή κακουχίες ηϋξάνοντο, τόσο αί άναμνήσεις έγίνοντο ώραιότερες και ή εικόνες τους μαγευτικώτερες!

—“Ω! ή παληά Πατρίδα!

“Άκουσα κάθε στρατιώτη, κάθε τόσο να νοσταλγή την Πατρίδα του, όμως τόν νοσταλγικό πόθο του Κρητικού δέν τόν είδα πουθενά.

—Παντέρμη Κρήτη!

“Όλα της ήσαν ώραιότερα! από τόν άγέρα της και τόν ήλιο της ως τά χαμόπρινα και τά κατσάβραχά της!

“Ω! αν μπορούσαν να ξαναγυρίσουν!

“Όλον τους τόν νοσταλγικό πόνο τόν εχυναν μέσα σε μακρές επιστολές που έγγραφαν σκυμμένοι πάνω στο γυλιό τους άφου τās έβασάνιζαν μέρες δλόκληρες πρωτήτερα στο μυαλό τους για να τις δώσουν την πιό θερμή έκφρασιν· και της έτελειώναν πάντοτε ποιητικά με δίστιχα δεκαπεντασύλλαβα—του ρυθμού της Πατρίδος των, που τόν καθιέρωσεν από χρόνια ο Έρωτόκριτος.

«Κι' άνε'ρωτās που βρίσκομαι κι' αν 'ρωτήξης ποδιαι στα γιόνια μέσα κατοικιῶ και στάξη δέν κοιμομαι»

Μέσα στην ψυχολογική αυτή κατάσταση που έδικαιολόγει μιá τρομερή νευρικότητα στην διεξαγωγή της ύπηρεσίας, που κρατούσεν όλους τους άνωτέρους και κατωτέρους.—Τους άνωτέρους μάλιστα γιατί έδάρυναν και αί τρομεράι ευθύνοι μιās ένδεχομένης άποτυχίας—ή τραχύτης τών διαταγών είχε πάρει ένα δρόμο πολύ άπότομο. Λί διαταγαί που συνοδεύοντο με μιá θαρειά φράσι έπεφταν στους ευαίσθητοποιηθέντας από την εξάντλησι και τόν νοσταλγικό πόθο ὤμους τών κατωτέρων σαν μαχαίριές, που τους επλήγγωναν «τό φιλότιμο» γιατί θαρρούσαν πώς έκαναν με τὸ παρπάνω τή δουλειά τους.

Αυτή ή χορδή «του φιλότιμου» που είναι τόσον ευαίσθητος σε κάθε Έλληνική ψυχή, με πρό πάντων στην Κρητική, είναι ένα μυστικό που τὸ άγνοούσαν οί άνώτεροι και που μπορούσε σε κάτλληλα χέρια να είναι μιá δόναμις ανυπολόγιστη για την έπιτυ-

χίαν τῆς διοικήσεως τοῦ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀξιολόγου μαχητικοῦ ὕλικου τῆς Κρητικῆς νεότητος.

Στὴν αὐστηρὰν ὁμῶς ἰσοπέδωσιν ποῦ ἐπιβάλλει ὁ Κανονισμὸς τοῦ Στρατοῦ «τὸ φιλότιμο» δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν — Διαταγὴ καὶ ὑπακοή — ὑπακοή καὶ διαταγὴ — τίποτ' ἄλλο. Ἡ ὑπερνευρικότης λοιπὸν ἔλων ἢ δικαιολογημένη ὁμολογουμένως καὶ μαζὶ κάποιες τραχεῖες ἐκφράσεις μὲ τὰς ὁποίας συνώδευον οἱ ἀνώτεροι κάθε διαταγὴν — τὸ αἷμα ποῦ ἔτρεχε ποτάμι καθημερινῶς — αἱ κακουχίαι τὰς ὁποίας ἠῤῥεξαν ἢ πρόοδος τοῦ χειμῶνος — καὶ πάντω ἀπ' ἔλα ἢ τρομερῆ ἀπορία: ποῦ θὰ μᾶς ὠδήγη ἡ ἀδιέξοδος αὐτό, ἄρχισε νὰ θολώνη τὰς σκέψεις τῶν ἀπλοϊκωτέρων στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι εὗρισκαν τώρα ὅτι οἱ ἀνώτεροι τοὺς δὲν ἦσαν ἐν τάξει ἀπέναντί τοὺς ἢ ὅτι ἐπὶ τέλους θὰ ἐσκοτώνοντο ἔλοι ἄδικα ἀπὸ τὸ κανόνι χωρὶς νὰ μπορέσουν κἄν νὰ ἀντικρύσουν τὸν ἐχθρὸν, ἀφοῦ δὲν τοὺς ἄφιναν ἢ δβίδες νὰ πλησιάσουν.

—Τί διάβολο ρε παιδιὰ ποῦ θὰ πᾶν αὐτὴ ἡ κατάσταση; Ἄν καθούμαστε ἀκόμη στὴ θέσι μας εἶναι γιατί δὲν μᾶς βρῆκε τὸ κανόνι. Μὰ ἔτσι μὲ δεμένα τὰ χέρια λοιπὸν θὰ πεθάνουμε; Οἱ ἄλλοι λόχοι στὸ δεξιὸ καὶ στὸ ἀριστερὸ ἔσυραν τοῦλάχιστον τὴ σκανδάλη ἀδιάφορο πῶς καταστράφηκαν μὰ ἡμεῖς θὰ πᾶμε σὺν σκυλιὰ μὲς στὰμπέλι.—κι' ἂν δὲν εἶναι σήμερα θῆναι αὐριο...

Αἱ σκέψεις αὗται ἐπεκράτουν πρὸ πάντων στοὺς ἀπρακτοῦντας τοῦ Κέντρου. Αἱ συζητήσεις ἔδιναν καὶ ἔπερναν τὸ βράδυ. Ἐκεῖ μέσα στὸ σκοτάδι τῆς νύκτας ἐγεννήθη ἡ σκοτεινὴ σκέψις τὴν ὁποίαν συνέλαβεν ἴσως τὸ πιδ ἀμόρφωτο καὶ ἀπλοϊκὸ μυαλὸ καὶ τὴν ἐξωτερίκευσε σὲ ἄλλους ὁμοίους τοῦ στὴν ἀνάπτυξι:

—Νὰ πᾶμε πίσω νὰ παραπονεθοῦμε!

Μιά, καὶ ἔγινε πεποιθήσι σὲ δέκα—Ἡ λύσις εἶχε βρεθῆ, ἔπρεπε κατὰ τὴ γνώμη τοὺς αὐτοὶ νὰ διορθώσουν τὰ στραβά.

Θὰ πῆγαιναν ἐκεῖ πίσω στοὺς μεγάλους ἀξιωματικούς καὶ θὰ τοὺς ἔλεγαν γιὰ τὴν τραχύτητα τῶν ἀνωτέρων τοὺς—γιὰ τὴν ἀγρύπνια τοὺς—γιὰ τὸ ἀνωφελὲς νὰ κρατοῦνε γραμμὴ πίσω ἀπὸ μιὰ μάντρα χωρὶς νὰ ρίχνουν οὔτε μιὰ τουφεκιά—ὦ θὰ τᾶλεγαν ἔλα καὶ ὕστερα θὰ δλεπαν αὐτοὶ!

Ἔτσι ἐπαρουσιάσθησαν τὰ ὀλίγα ἐκεῖνα κρούσματα ποῦ ἐχα-
ρακτηρίσθησαν ὡς λιποταξίες.

Εἶμαι παραπάνω ἀπὸ βέβαιος ὅτι ὅσοι ἦσαν στὴ γραμμὴ αὐτὴ,
ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες ἂν διαβάσουν τὶς παραπάνω σκέψεις μου, θὰ
συμφωνήσουν τελείως γιὰ τὴν διάγνωσιν τῆς ψυχολογικῆς ἐξελί-
ξεως τῶν ὀλίγων αὐτῶν ἀμαθῶν, οἱ ὅποιοι μέσα στὴν ἀμαθιά τους
ἐνόμισαν πῶς ἔτσι ἔπρεπε νὰ κάμουν—πῶς αὐτὸ ἦτο τὸ καθή-
κόν τους—καὶ ἐχαρκτηρίσθησαν λιποτάκται ἐνῶ κάθε ἄλλο ἦ-
σαν παρὰ τέτοιοι (αὐτὴ ἄλλως τε ἦτανε καὶ ἡ ἀντίληψη τῶν στρα-
τοδικῶν ποῦ τοὺς κατεδίκασαν βραδύτερα σὲ 2 καὶ 3 χρόνια φυ-
λάκισιν, πωινὴν βέβαια ποῦ δὲν εἶναι τοῦ λιποτάκτου ἐνώπιον τοῦ
ἐχθροῦ) καὶ ὁμῶς ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ δυσφημισθῇ ἄδικα κάθε Κρη-
τικὸς καὶ νὰ λησμονηθῇ καὶ νὰ παραθεωρηθῇ καὶ νὰ μὴν ἀκούε-
ται καθόλου ὁ τιμωτάτος ἀγῶνας τοῦ Κρητικοῦ Συντάγματος ποῦ
ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ ἀκριδῶς μέσα σὲ λίγες μέρες εἶχε 1200 παλ-
ληκάρια ἐκτὸς γραμμῆς.

Δὲν θὰ λησμονήσω ὅταν κάποτε ἐπιστρέφοντας ἀπὸ τὴν ἐκτέ-
λεσι μᾶς διαταγῆς συνήντησα τρεῖς μὲ τὰ τουφέκιά τους καὶ μὲ
τὸν φόρτον τους στὸ δρόμο. Σὰν νὰ μυρίστηκα κάτι καὶ τοὺς ἐρώ-
τησα.

—Ποῦ πάτε ρε παιδιά!

—Πάμε στὴν Ἄρτα, μοῦπαν κι' οἱ τρεῖς ταυτόχρονα νὰ ποῦμε
στὸ Στρατηγὸ πῶς μᾶς βρίζουνε.

Μὲ δυὸ λέξεις μου τοὺς γύρισα πίσω.

Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λιποτάκτες ποῦ ἐχαρκτηρίσθησαν ἔτσι.

Ἄν στὸ δρόμο τους, συναντοῦσαν, κείνοι ποῦ ἔφταξάν ὡς τὴν
Ἄρτα ἓνα καὶ τοὺς ἐκτύπα τὴ στραβὴ τους σκέψι καὶ τὴ στραδό-
τερη ἀντίληψι τοῦ καθήκοντος ποῦ εἶχαν πάρει δὲν θὰ συνέβαινε
τὸ ἀτύχημα αὐτό.

Γι' αὐτὸ τὸ σημερινὸ μέτρον τῆς Κυβερνήσεως νὰ διορίσῃ στρα-
τολόγους σὲ κάθε χωριὸ καὶ πόλι τοῦ Κράτους τὸ χειροκροτῶ ὡς
τὸ πιὸ στερεὸ θεμέλιο τῆς στρατιωτικῆς μᾶς ὑποστάσεως—γιατί
αὐτοὶ θὰ εἶναι ποῦ θὰ καλλιεργῆσουν τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα, θὰ
συμπληρώσουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ στρατιῶνος καὶ θὰ παρουσιάζουν
καὶ θὰ κρατοῦν πάντοτε νωπὴν τὴν ἐννοιαν τοῦ στρατιωτικοῦ κα-

θήκοντος στο μυαλό τῶν ἀπλοϊκῶν ἐκείνων, οἵτινες ἀπομακρυνόμενοι στά τόσα χρόνια τῆς ἐφεδρείας ἀπό τὸν στρατῶνα, λησμονοῦν καὶ τὴν ὀνομασία τοῦ ὄπλου ποῦ ἐγυμνάσθησαν.

ΕΡΧΟΝΤΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Τὰ ἐθελοντικὰ σώματα τὰ ὁποῖα ἄφθονα κατηρτίζοντο εἰς τὰς Ἀθήνας ὄλα ἀπεστέλλοντο εἰς τὴν Ἡπειρον—Τὰς τελευταίας ἡ μέρας τοῦ Δεκεμβρίου αἱ γραμμαὶ ἤρχισαν νὰ πυκνώνωνται ἀπὸ ἐθελοντὰς—ἀπὸ κάμποσες χιλιάδες Κρητῶν τῆς τάξεως τῶν Προεκπαιδευθέντων—ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς V Μεραρχίας ἡ ὁποία ὑπὸ τὸν Μέραρχον κ. Μαθιόπουλον μετὰ τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ Σόροβιτς διανύσασα μιὰ μεγάλην ἀπόστασιν ἐνίσχυσε τὸ δεξιόν μας, εἰς τὴν Ἀετορράχην.

Ὁ τότε Διάδοχος φορτωμένος ἀπὸ τὰς Μακεδονικὰς δάφνας ἔφθανε εἰς τὴν Φιλιππιάδα ἀναλαμβάνων καὶ τὴν ἐπιχείρησιν τῆς Ἡπείρου. Τὸ ἀρχικῶς ὀλίγον πυροβολικὸν ἐνισχύετο καθημερινῶς μὲ τὰς πυροβολαρχίας τῆς Μακεδονίας καὶ σ' αὐτὰς προσετίθετο καὶ μιὰ μοῖρα βαρέως πυροβολικοῦ ἀπὸ τὰ ἀμυντικὰ τῆς Ἀρτης. Τὸ χάνι τοῦ Ἐμὶν ἀγὰ μετεβάλλετο εἰς μίαν πόλιν νοσοκομειακὴν ἀποτελέσασαν ἓνα ἀπέραντον χειρουργεῖον μὲ σκηνὰς ὄλων τῶν σχημάτων καὶ ἡ θαυματουργὸς παρουσία τῶν Πριγκηπισσῶν μας ἐκτεινομένη ἀπὸ τὴν Φιλιππιάδα μέχρι τοῦ Ἐμίναγα ἐσκόρπιζε ἄφθονα τὰ δῶρα τῆς θερμότερας περιθάψεως τῶν τραυματιῶν ποῦ καθημερινῶς γύψανον.

Αἱ Α. Β. Ὑψηλότητες ἡ Πριγκήπισσα Μαρία, ἡ Πριγκήπισσα Ἑλένη, ἡ Πριγκήπισσα Ἀλίκη μὲ μιὰ ὑπέροχον αὐτοθυσίαν ὁμοίαν τῆς ὁποίας δὲν ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν ἄλλοι Βασιλικοὶ Οἶκοι προσέφερον αὐτὸ ὅσον σὺν τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ὡς ἀπλαῖ νοσοκόμοι.

Μοῦ διηγήθησαν τραυματῆαι ὅτι αἱ ἴδιαι αἱ Πριγκήπισσαι ἄλλαξαν τοὺς ἐπιδέσμους—τοὺς ἐδίδαν τὰ φάρμακα—τοὺς ἐπαρηγόρουν.

Ἐκεῖ κάτω ἀπὸ τὰς σκηνὰς μέσα στὸ κρῦο τῆς Ἡπείρου

ἡ Ἑλληνικὴ Δυναστεία ἐν τῷ προσώπῳ τῶν Μελῶν της προσέθετε τοὺς λαμπροτέρους ἀδάμαντας εἰς τὸ στέμμα της καὶ ἡ αὐτοθυσία της ἢ πρωτοφανῆς ἐλύπει τοὺς τραυματίας ποῦ δὲν εἶχαν δυὸ ζωῆς γιὰ νὰ δεῖξουν τὴ λατρεία καὶ τὸν θαυμασμόν των, πρὸς τὴν Βασιλικὴν μας Οἰκογένειαν.

Αἱ γραμμὰὶ ἐξηκολούθουν καθημερινῶς νὰ πυκνώνωνται.—Σὲ λίγο ἔφτανε καὶ ἡ ΙΙΙ Μερραρχία τοῦ Μοσχοπούλου.

Ἄλλὰ καὶ τὸ ἐχθρικὸν μένιπον ἐνισχύετο ἐπίσης ἀπὸ τὰ λείψανα τῆς Τουρκικῆς στρατιᾶς τοῦ Μοναστηρίου.

Αἱ ἀψιμαχίαι στὸ δεξιὸν καὶ στὸ ἀριστερόν ἐξηκολούθουν.

Μιὰ διάδοσις πῶς τὸ Κρητικὸ Σύνταγμα θὰ ἐτίθετο ὡς ἐφεδρεία κάμποσες μέρες γιὰ νὰ ἀναπαυθῆ, ἔδιδε κι' ἔπεργε τὶς παραιμονὰς τῶν Χριστουγέννων στὸ στόμα τῶν στρατιωτῶν.

Καὶ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων ἀκριβῶς τὸ Κέντρον καὶ τὸ δεξιὸν τὰ ὁποῖα κατεῖχοντο ἀπὸ τοὺς Κρητικούς λόχους τοῦ 2ου καὶ τοῦ 3ου τάγματος ἀντικαθίσταντο ὑπὸ λόχων τῆς ΙΙ Μερραρχίας.

Τὸ βράδῳ τῆς ἰδίας ἡμέρας ὅλον τὸ Σύνταγμα εὐρίσκετο συγκεντρωμένον εἰς τὸ χωριὸ Μοῦλες ὅπου ἀρχικῶς εὐρίσκετο τὸ Συναγματορχεῖον.

ΣΤΙΣ ΜΟΥΛΕΣ

Στὴν μνήμην ἐκείνων ποῦ ἐπέζησαν ἢ συνάντησις ἐκείνη στὶς Μοῦλες παραμένει πάντοτε ἀλησμόνητη. Τρεῖς μῆνες τώρα εἶχαν νὰ ἰδοθοῦν ὅλοι γιὰτὶ τὸ καθῆκον—τὸ ἐπιτακτικὸν καθῆκον τοὺς ἐκρατοῦσε καρφωμένους στὴν ἴδια θέσιν καὶ τοὺς ἀπηγόρευε νὰ μετακινήθοῦν ἕσω καὶ ἀν' ἄλλος λόχος ποῦ εἶχε τοὺς γνωστοὺς τους, ἦταν δίπλα τους.

Σιγῆναι συγκινητικώταται, λόγια τρυφερὰ, ἀστεία, εὐφρολογήματα, τραγοῦδια, πληροφορίες, κίνησις ἐξαιρετικὴ στοὺς καταυλισμούς εἶλα μαζί ἔδιδαν τὴν εἰκόνα μιᾶς ἑορτῆς. Καὶ ἦταν πραγματικῶς ἡ ἑορτὴ τὴν ὁποῖαν ἐπανηγύριζε τὸ Κρητικὸν Σύνταγμα κλειὸν δι' αὐτῆς τὸ πρῶτον μέρος τῆς δράσεώς του.—Τὸ μέ-

ρος ἐκείνο τὸ ὅποιον ἐπρόσθεσε λαμπρὰς σελίδας εἰς τὴν ἑλλην ἱστορίαν του, αὐτοθυσίας καὶ ἥρωισμοῦ, σπανίας ὁμολογουμένως.

—Νὰ σὲ φιλήσω ἀδερφέ μου, μὰ πῶς νὰ σὲ φιλήσω ποῦ εἶμαι γεμᾶτος ἀπὸ πρηνάρια.

—Ἐσκορπίσαμε ἀδερφέ μου στῆς Ἡπειρος τὰ βουνὰ καὶ δὲν βλέπει πιά ὁ ἓνας τὸν ἄλλο μας.

Μ' αὐτὰς τὰς ἐκφράσεις ἔσφιγγαν τὰ χέρια οἱ πολεμισταί. Τὰ γέλοια καὶ τὰ κλάμματα, τὸ τραγοῦδι καὶ ἡ λύπη ἀδερφωμένα, ἡ εὐτυχία γιὰ τοὺς ζωντανούς καὶ τὸ παράπονο γιὰ τοὺς σκοτωμένους.—Τὸ μέλλον—τὸ ἄγνωστον μέλλον—ἢ νίκες—ἢ δάφνες—τὰ Γιάννενα ὅλα μαζί ἦσαν τὸ θέμα τῆς ὥρας αὐτῆς συναντήσεως

Οἱ Λόχοι τοῦ δεξιοῦ πρὸ πάντων ἐπαρουσιάζοντο ἡρωϊκότεροι —ἀπὸ τοὺς 4 εἶχε γυρίσει δύναμις μόλις γιὰ δύο.

Ὁ Σύνταγματάρχης Συνανιώτης—ἓνας τύπος στρατιωτικοῦ γεμάτος ἀπὸ καλωσύνη καὶ καλὴ καρδιά—εἶχε προσφωνήσῃ τὰ λείψανα τοῦ Τάγματος ἐκείνου μὲ δάκρυα—εἶχαν τόσον ἀκριβὰ πληρώσῃ ἄλλως τε!

ΣΤΗΝ ΑΕΤΟΡΡΑΧΗ ΠΑΛΙΝ

Μόλις 24 ὥρες ἦταν ἡ ἀνάπαυσις καὶ τὸ Σύνταγμα ἐξεκινούσε πάλι γιὰ τὴν Ἀετορράχη—τῆ φορά αὐτὴ ὅλο μαζί.

Ἐνα βράδου ἐστρατοπέδευεν ἐκεῖ δίπλα στὰ Κατσανοχώρια ὅπου ἔμεινε λίγες μέρες ἐφεδρικὸν χωρὶς νὰ παύῃ νὰ πληρώνῃ σὲ αἷμα ἀπὸ τίς σφαῖρες ποῦ τυχαῖες ἐφθκναν ὡς τοὺς καταυλισμούς του.

—Καὶ στὴν ἐφεδρεία μᾶς κυνηγᾷ ἡ σφαῖρα, ἔλεγαν οἱ στρατιῶται καὶ εἶχαν δίκιο γιὰτὶ στὲς λίγες αὐτὲς μέρες ἀφήκαμε 3 σκοτωμένους καὶ μιὰ δεκάδα τραυματίες.

Ἀπὸ τοὺς ἀπεσπασμένους τοῦ Ἐπιτελείου ἐπληροφορηθήκαμε ὅτι θὰ κάναμε ἐπίθεσι πολὺ προσεχῶς. Καὶ πραγματικῶς σὲ λίγο ἄρχισε ἡ προετοιμασία. Πυρομχχικά, ἀνεφοδιασμοί, ἐφεδρικαὶ τροφαί, ἀτομικοὶ ἐπίδεσμοι, ὠμιλοῦσαν καθαρὰ ὅτι ἐπὶκειται δρᾶσις.

Τῆ φορά ἕμως αὐτὴ τὰ πράγματα ἦσαν διαφορετικά.—Πυρο-

βολικὸν ἀρκετὸν, δυνάμεις ἐπαρκεῖς δεξιὰ καὶ ἀριστερά — ὁ Διάδοχος ἐπὶ κεφαλῆς — «Πάει τοὺς φάγαμε αὐτὴ τῇ φορᾷ— Ἐκατὸ Μπιζάνια δὲν μᾶς στένουν».

Τὸ ἠθικὸν ἦτο ἄριστον.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ 7ης ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

Ὅσοι ἔλαβαν μέρος στὴ μάχη αὐτῇ, τὴν θυμοῦνται πάντα με συγκίνησιν — γιὰτὶ δὲν ἦταν μάχη. Ἦταν ἓνα ἀληθινὸ πανηγῦρι.

Ἡ μονομαχία τοῦ πυροβολικοῦ εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τὸ πρῶτ. Ἡ βαρὺὰ μοῖρα ἀπὸ τὴν Κανέτα ὠρύετο κυριολεκτικῶς σὲ ἓνα ἀδιάκοπο βοητὸ ποῦ τὸ ἐσυνέχιζαν τὰ πεδινὰ καὶ τὰ ὄρειθατικά.

Οἱ λόχοι τοῦ δεξιοῦ ἀνεπτύσσοντο σὲ γραμμὴν μάχης πρῶτ πρῶτ — καὶ σὲ λίγο τὸ πῦρ ἤρχιζεν.

Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πυροβολικοῦ ἦσαν θαυμάσια. — Δὲν ἐπέρασεν ὦρα πολλὴ καὶ τὸ ἐχθρικὸν πῦρ ἤρχισε νὰ ἐξασθενῇ. — Τί νὰ συμβαίνει; !

Ἐνας ἀλλαλαγμὸς χαρᾶς συνεκλόνησε γιὰ μιὰ στιγμή τὰς γραμμάς. Οἱ Τούρκοι ὑπεχώρουν — ὑπεχώρουν ἄτακτα πρὸς τὸ Μπιζάνι — Τὸ πυροβολικὸν μᾶς ἀνεπλήρωσε σὲ πολλὰ σημεῖα καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ πεζικοῦ — παντοῦ πέρα γιὰ πέρα ἢ γραμμὲς μᾶς ἔτρεχαν τώρα ἀνεδοκαταβαίνοντας μικρομέγαλες χαράδρες κάτω ἀπὸ τὸ καταδιωκτικὸν πῦρ τῶν κανονιῶν. Τὰ πυροβολεῖα τοῦ Μπιζανιοῦ ἔβαλλον ἀγρίως στὲς γραμμὲς μᾶς ἀλλὰ εὐτυχῶς χωρὶς σπουδαῖα ἀποτελέσματα.

Ἐπειτα ποῖος ἐλάμβανε τώρα ὑπ' ὄψιν τέτοια πράγματα!

Οἱ νικηταὶ διώκται στὴν θέαν τῶν ἀπείρων Τουρκικῶν πτωμάτων ἐμεθύσκοντο περισσότερο μὲ τὸ κρασί τῆς νίκης καὶ τρελλοὶ ἔτρεχαν πάντα ἐμπρός. Εἶχε νυκτώσει πλειά. Οἱ ἄνδρες σὲ γραμμὴ μάχης ἐσταμάτησαν ὅπου τοὺς ἐπίασε τὸ σκοτάδι φύρδην μίγδην μὲ τοὺς νεκροὺς ἐχθροὺς. Τὰ μεσάνυκτα διαταγὴ νὰ προχωρήσουν κάμποσοι λόχοι Κρητῶν πιὸ μπροστά!

Μέσα σὲ μιὰ ἀδιάκοπη βροχὴ ἐπροχώρησαν· δὲν ἤξεραν οὔτε ποῦ ἐδάδιζαν· ἀνεδοκατέβαιναν χαράδρες — ὄλοι σιωπηλοὶ μὲ ἓνα

παράξενο μυστικισμό και βροχή, — ή αιώνια βροχή. Ἡ κατεύθυνσις ἦταν πρὸς τὸ Μπιζάνι ἀλλὰ τὸ σκοτάδι ἦταν στὸ Μπιζάνι τόσο πυκνό !

— Μὰ θὰ τὸ πάρουμε λοιπὸν ἀπόψε ; ἦταν μιὰ ἀπόκρυφη ἐρώτησις ποῦ τὴν ἀπέτειναν ὅλοι στὸν ἑαυτὸν τους. — Μὰ τότε ποῦ πηγαίνουμε ;

Σὲ λίγο διατάσσοντο νὰ σταματήσουν στὰ πλάγια μιᾶς χαράδρας καὶ νὰ στέσουν τὰς προφυλακὰς.

Τὸ πρῶτ' μᾶς βρῆκε στὴν περίφημη πρώτη χαράδρα σὲ ἐλαχίστη ἀπόστασιν ἀπὸ τὰ ἐχθρικά προχώματα καὶ συρματοπλέγματα ὅπου ἐμείναμε βστερα ἐπὶ 1 1/2 μῆνα.

Ἡ μάχη αὐτὴ ἐστοίχισε τρομερὲς ἀπώλειες εἰς τοὺς ἐχθροὺς πλέον τῶν χιλίων νεκρῶν λέγεται ὅτι ἔθαψε τὸ μηχανικόν μας, ἐνῶ συγχρόνως ἐνέσπειρε τὸν ἀπαισιώτερον πανικὸν εἰς τοὺς ἐπιζήσαντας.

Ἀπὸ ἀιχμηκλώτους ἐπληροφορηθήκαμεν ἔπειτα ὅτι ἐκεῖνο τὸ βράδυ εἶχεν ἐντελῶς κενωθῆ τὸ Μπιζάνι σὲ βαθμὸ ποῦ μπορούσαμε νὰ τὸ πάρουμε ἀμαχητῆ.

ΣΤΙΣ ΧΑΡΑΔΡΕΣ

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ποῦ ὁ στρατὸς μας ἔφθασε στὶς χαράδρες ἄρχισεν ἡ στενὴ πολιορκία τοῦ Μπιζανίου· στὶς χαράδρες αὐτὰς μέσα ἐδοκιμάσθη ἡ ἀντοχὴ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, μέσα στὶς δυσκολώτερες συνθήκες μιᾶς πολιορκίας ἡ ὁποία μὲ τὰς στερήσεις καὶ τὰς κακουχίας τῆς μὲ τοὺς χειμῶνας καὶ τὰ χιόνια τῆς, ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν Ἑλληνα στρατιώτην νὰ ἀναδειχθῆ καὶ ὑπέροχος πολιορκητῆς.

Ἐκεῖ στὰς κλιτύας τῶν χαράδρῶν ἐκεινῶν αἱ ὁποῖαι ἐπὶ μῆνα καὶ πλέον ἐφιλοξένησαν τοὺς καταυλισμοὺς τῶν Κρητικῶν Λόχων, σὲ ἀπόστασιν τόσο μικρὰν ἀπὸ τὰ ἐχθρικά προχώματα, ὥστε ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος γιὰ μιὰ στιγμὴ θὰ ἐσκέπτετο τὴν τελειότητα τῶν μαχητικῶν μέσων τῆς σήμερον, δὲν ἤμπορουσε νὰ μὴ γελάσῃ βλέποντας τὰ 200 μέτρα τὰ ὁποῖα ἐχώριζον μόλις σὲ πολλὰ σημεῖα

τὰς ἀντιθέτους γραμμάς, ἢ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἐδεικνύετο ὑπερτέρα ἐαυτῆς.

Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν ἐκπληξιν τοῦ Μεράρχου κ. Μοσχοπούλου ὅταν τὸ πρῶτον ἀντελήφθη τοὺς Κρητικούς καταυλισμοὺς ἀπὸ τὸ πρῶν παρατηρητήριον τοῦ δεξιοῦ :

—Ποῖοι εἶναι αὐτοὶ ποῦ ἐκάθισαν σὰν **βδέλλες** πάνω στὸ **Μπιζάνι**; ἠρώτησε.

—Οἱ Κρητικοὶ τοῦ εἶπε κάποιος ἀξιωματικός.

—Γεῖά σας βρὲ Κρητικοὶ ἐφώνησεν ἐνθουσιασμένος.

ΕΠΕΙΣΟΔΙΑ

Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἦτο τόσον μικρὰ ὥστε καὶ συνομιλίας ἐπέτρεπεν.

Μόνον στὴν Ὀμηρικὴν ἐποχὴν θὰ ἐδικαιολογεῖτο πραγματικῶς ἀπόστασις τόσον μικρὰ—στὴν ἐποχὴν τοῦ βέλους καὶ τοῦ δόρατος.

Εἰς τὴν ἐποχὴν ὅμως τοῦ πολυδόλου, τοῦ Μάνλιχερ καὶ τῶν ἄλλων χημικῶν ἐφευρέσεων τὰ ὅποια τόσον ἀπεμάκρυναν τοὺς μαχομένους δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ συνήθης σύμπτωσις ἢ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ συνομιλία.

᾽Ω ! ἀλήθεια γιὰ ἓνα ποῦ τοῦ ἔμενε καιρὸς νὰ συγκινηθῇ μέσα στὸ πρόχωμά του, ἢ συνομιλία μὲ ἓνα Χασάνη ἢ μὲ ἓνα Ἄλῃ τοῦ ἔδιδε τὴν καλύτεραν εὐκαιρίαν.

—Τι ἐφάγατε σήμερα σεῖς.

Ἡ ἴδια ἐρώτησις ποῦ μπορούσε νὰ γίνῃ καὶ σὲ ἓνα φίλο μας.

—Κρυώνετε ρὲ σεῖς ;

—Ναὶ κρῦο πολὺ ἔχει σήμερα.

—Ἐφέρετε τίποτε γιὰ τὴν εἰρήνην ;

—Ὅσο στέκει τὸ Μπιζάνι κακόμοιροι δὲν θὰ δῆτε εἰρήνην οὔτε τοῦ φύλλου τὸ μάτι.

Μιά κουραμάνα καρφωμένη στὴν ἄκρη τῆς Λόγγης ἦτανε τὸ συνηθέστερο ἀστεῖο ποῦ ἔκαναν οἱ δικοὶ μας στοὺς πεινασμένους συνομιλητάς των.

—“Έχουμε κι' ἑμεῖς.

—Στὸ χωράφι σπαρμένη ξέρομε τὶ ἔχετε — πείνα!

—Καὶ μπάλες ὠρέ!

Καὶ τὸ τουφεκίδι ἤρχιζε

.....

“Ἐνα βράδου ἕνας λοχαγὸς μᾶς ἐφώναξε.

—“Ἐδῶγα ρε Χασάνη ἔξω ἀπὸ τὸ πρόχωμα νανάφης φωτιά καὶ σοῦ δίδω τὸ λόγο μου πῶς δὲν θὰ σὲ χτυπήσουμε καὶ διέταξε τὸν σαλπικιτὴν νὰ σημάνῃ νὰ παύσῃ τὸ πῦρ.

—“Ὁ Χασάν — δηλ. ἕνας Τούρκος — δὲν ξέρομε ἀν ἀληθινὰ ἔτσι τὸν ἔλεγαν — μὲ δυὸ τρεῖς ἄλλους σὲ λίγο ἐδῶγῃκε ἔξω ἀπὸ τὸ πρόχωμα κι' ἀναψε φωτιά.

“Υστερα ἀπὸ λίγη στιχομυθία ὁ λοχαγὸς τοῦ εἶπε.

—“Ἐλα τώρα πῆγαινε στὸ πρόχωμά σου γιὰτι θὰ διατάξω τώρα νὰ πυροβολοῦν.

Τί εἶναι ὁ πόλεμος; ἕνα παιγνίδι σὰν ἐκεῖνα ποῦ παίζουν τὰ παιδιὰ μὲ τίποτε ἄλλο παραπάνω ἀπὸ τὴν ιδέα τοῦ θανάτου.

.....

“Ἐνας εὐζωνος τὸ βράδου ἔπαιζε τὴ φλογέρα του καὶ ἐτραγουδοῦσε ἀπέναντι ἕνας τούρκος.

.....

Οἱ ἄνδρες εἶχαν «πάρει τὸν ἀέρα» τῆς πολιορκίας καὶ τοῦ θανάτου καὶ ἐξετίθεντο πάρα πολὺ.

Μὲ τοὺς ἀπέναντι Τούρκους οἱ Κρητικοὶ εἶχαν συνάψει γνωριμίες καὶ φιλίες.

“Ὅταν μιὰ φορὰ μετετοπίσθη γιὰ λίγες μέρες τὸ Σύνταγμα καὶ ἐγύρισε πάλι οἱ Τούρκοι μᾶς ἐφώναξαν·

—Ποῦ ἦσαστε τόσες μέρες; σᾶς ἀναζητήξαμε—Κεῖνοι οἱ ἄλλοι ποῦ ἦρθαν δὲν μᾶς μιλοῦσαν καθόλου. Ἐμεῖς ξέρετε γνωρίζουμε τίς σφαῖρές σας.

Καὶ ἄλλοτε πάλι·

—Γειά σας παιγνιώτες Κρητικοί.

.....

Τὸ μεγαλύτερο πρόβλημα τῶν στρατιωτῶν ἦταν τὸ νερὸ καὶ τὰ ξύλα—τὰ καχεκτικὰ πριναράκια ποῦ εἶχαν ἢ χαράδρες ἐξηγ-

τλήθησαν από τες πρώτες ημέρες και ή μόνη πηγή νερού σε κείνα τὰ μέρη ήταν μέσα στον κάμπο και σε μέρος που έβαλλε το από το Μπιζάνι.—Οί Τούρκοι μάλιστα είχαν στέσει απέναντι στην πηγή ένα πολυθόλον το όποιο διαρκώς έβαλλε. Πολλά παιδιά έχασαμε σε κείνο το μέρος που είχαν κατεβή ως εκεί από την ανάγκη της δίψας! Εύλα πάλι μπορούσαν να βρουν οι στρατιώτες ή κάτω στον κάμπο μα αυτό ήταν επικίνδυνο όσο και στο νερό ή προς τὰ Κατσανοχώρια μα ήταν πολύ μακριά. Η ανάγκη του κρούς όμως ήταν μεγάλη όσο και της δίψας και πολλούς έθρηνήσαμε που είχαν σκοτωθή πηγαίνοντας για εύλα.

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΣΤΙΣ ΧΑΡΑΔΡΕΣ

Οί Λόχοι κάθε 24 ή 48 ώρες ένηλλάσσοντο εις τὰς προφυλακὰς—στην πρώτη χαράδρα ή προφυλακὰς στη δεύτερη ή εφεδρείες. Στις προφυλακὰς οί άνδρες όλοι ήσαν σε γραμμή μάχης συνεχώς μέσα σε πρόχειρα προχώματα που έφτιαξε το μηχανικό μας. Λίγο παραπέρα από τους διπλοσκοπούς μας ήσαν τὰ συρματοπλέγματα του Μπιζανίου και από μέσα ή ζώνες των τουρικών προχωμάτων—τὰ όποια κατασκευασμένα επίτηδες για άμυναν ήσαν τελειότατα—τὰ είδαμα κατόπιν—ήσαν ως επί το πλείστον για «ορθίως πυροβολούντας» άνδρας συνεπασμένα κατά διαλήμματα για να προφυλάσσουν τους στρατιώτες από τή βροχή μπροστά ειχαν ως προκάλλυμα ένα τοίχον και πίσω του παχύτατον στρώμμα τὰ χώματα των τάφρων των προχωμάτων, έντος της τάφρου ύπηρχον θέσεις δια να αναπαύωνται οί άνδρες και όχετο δια να μεταφέρουν εκτός τὰ ύδατα της βροχής. Επίσης τελειόταται ήσαν αι σκοπιαί των διπλοσκοπών εν αντιθέσει τὰ δικά μας ήσαν άτελέστατα—λίγες πέτρες σωρισμένες τὰς όποιας συνήθως έχαλοϋσαν ή σφαίρες—βραδυτέρα όμως όπωσδήποτε είχαμε ασφαλέστερα χάρις εις το Μηχανικόν το όποιο ανεπλήρωσε εκείνο το όποιο ή άδεξιότης αφ' ενός και ή τεμπελιά αφ' έτέρου έγινε άφορμή να χαθουν πολλοί από την άτέλειαν των προχωμάτων.

Ἡ ἀλλαγὴς τῶν προφυλακῶν ἐγίνοντο πάντοτε νύκτα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον—ἐφ' ὅσον ὑπῆρχον τρόφιμα πρόχειρα ἐλάμβανεν ἕκαστος ὅλα τὰ τρόφιμα διὰ τὸν χρόνον τῆς φυλακῆς, εἶδ' ἄλλως ἐστέλλετο τὴν νύκτα τὸ συσσίτιον ἢ διανομή του ὅμως ἦτο πολὺ δύσκολος καὶ ἐπικίνδυνος. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχον ἐληγές ἢ τυρὶ ἐστέλλετο κρέας μόνον βραστὸ καὶ κάποτε τὸ περίφημον καταστὰν «πιλάφι ἢ φασόλες στὸ τσουβάλι». Εἰς τὰ προχώματα μέσα καθήμενοι ἄλλοτε ἐμάχοντο ἄλλοτε ἀνεπαύοντο ἄλλοτε ἀντήλασσον «φιλικές σφαῖρες» καὶ ἄλλοτε ἐστέλιωναν τὰς συνομιλίας ποῦ εἴπαμεν.

Οἱ ἄλλοι στὰ πλάγια τῆς δευτέρας χαράδρας σὲ μικρὰ ἀπόστασιν ἀπὸ τὰς προφυλακὰς ἔμεναν ὑπὸ ἀντίσκηνα σὲ ἀμφιθεατρικοὺς καταυλισμοὺς. Ἦτο δὲ τόσον ἐπικλινές τὸ ἔδαφος ὥστε ἀπητεῖτο ὀλόκληρος μηχανικὴ ἐργασία γιὰ νὰ σταθῇ ἓνα ἀντίσκηνο—ἔσκαπταν τὸ βουνὸ καὶ ἐσχημάτιζαν «πεζούλια» καὶ σ' αὐτὰ τὰ ἔστηναν. Σπανίως ἔβλεπε κανεὶς μεμονωμένα ἀντίσκηνα (διὰ 4 στρατιώτας)—συνήθως ἦσαν πολλὰ μαζί ἡνωμένα σὰν τεράστια τριαντά».—Αἱ ἐφεδρεῖαι στὴ χαράδρα αὐτὴ ἦσαν βέβαια καλύτερα—ὄχι διότι ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῶν σφαιρῶν καὶ τῶν ὀβίδων ἀλλὰ διότι ἐκοιμῶνται καὶ ἔτρωγαν καὶ καλύτερον ζεστὸ συσσίτιον τὸ ὁποῖον παρεσκευάζετο εἰς τὸ βάθος τῆς χαράδρας.

ΑΦΑΝΤΑΣΤΗ ΨΥΧΡΑΙΜΙΑ

Τὰ πυροβόλα τοῦ Μπιζανίου σχεδὸν ἀδιακόπως ἔβαλλον εἰς τὰς γραμμὰς—δταν δὲν ἦσαν ἀπησχολημένα μὲ τὸ δικόμας τὸ πυροβολικόν.—Ἦσαν τόσον συχναὶ αἱ ἐπισκέψεις τῶν ὀβίδων εἰς τοὺς καταυλισμοὺς καὶ τὰ προχώματα ἄλλοτε ἐγκαιροφλεγῶς (ἐπισκεπτικαί) ἄλλοτε κρουσοφλεγῶς στὶς ἀπέναντι πλαγιὰς ὥστε τὸ ἄλλοτε τρομερὸν σύριγμά των ἔγινε συνήθως μουσικὴ—συνήθως ἦχος ποῦ δὲν εἶχε καμμιά σημασίαν γιὰ τοὺς στρατιώτες—οἱ ὅποιοι τοὺς ἔδιναν τὰ περιφρονητικώτερα ὀνόματα καὶ ἐθεώρουν τὸ φυσικώτερο πρᾶγμα τὸ σκάσιμό της καὶ τὸν τραυματισμὸ

ἢ τὸν σκοτομό.—Μωρὲ ἐπλήγησε κανένα; ἔλεγαν στρέφοντες ἀπλῶς τὸ κεφάλι χωρὶς νὰ παρατᾶν τὸ «τριῶδι» ἢ τὸ ράψιμο ἢ τὸ ψήσιμο τοῦ τσαγιοῦ.

—Παίξει πάλι ὁ ἀγᾶς—ὅτι καὶ ἂν κάνης κακομοίρη θὰ τῆ φᾶς τὴ κεφαλὴ σου, ἦταν ἢ ἀπάντησις στὸ ἀπειλητικὸ δούσιμα ποῦ ἐπερνοῦσε πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τους.

Τοὺς καταυλισμοὺς προσέβαλε κυρίως ἓνα κανόνι ποῦ εἶχε σταθῆ δίπλα στὰ ὑψώματα τοῦ Ἁγ. Νικόλα καὶ ἔστειλε τὶς δόιδες του πλαγιανὰ—ὅμως ἡ ἀπόστασις ἦταν τόσο μεγάλη ὥστε ἔφθαναν χωρὶς δύναμι—γι' αὐτὲς οἱ στρατιῶτες ἔλεγαν:

—Ἦρθε πάλι μιὰ κολοκύθα.—Καὶ πραγματικῶς ἡ πτώσις τῶν δόιδων αὐτῶν ἦτο τόσο ἀθήα ὅσον καὶ ἐνὸς κολοκυθιοῦ.

Κάθε εἶδος δόιδος εἶχε καὶ τὴν ὀνομασίαν του.—Ἡ τοπομαχικὲς ἐλέγοντο «μπουκάλες.»--Κᾶτι μικροῦλες καταδιωκτικὲς ἐλέγοντο «ζουρνάδες» γιατί ἔκαναν ἀληθινὰ διαβολεμένο θόρυβο. Ἡ πεδινὲς ἐλέγοντο «κουνελάκια» καὶ ἡ ὀρειθαιτικὲς «πίπτες».

Ἄλλα τὰ πράγματα ἐφανταζόμενα ὅτι μπορούσε νὰ συνηθίσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅχι ὅμως καὶ τὴν ἰδέαν τοῦ θανάτου. Καὶ ὅμως γιὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς τῶν χαραδρῶν ὁ θάνατος εἶχε τὴν ἴδιαν σημασίαν ποῦ εἶχε καὶ τὸ τρύπημα τῆς καρδιάς τους.

Ὅταν μιὰ φορὰ μιὰ δόιδα ἐπῆρε τὸ κεφάλι ἐνὸς στρατιώτου καὶ τὸ ἐτίναξε στὸ βάθος τῆς χαραδρας ὁ λοχίας του εὗρηκε τὸ φρικωδέστερο καλαμπούρι ποῦ τώρα ἀνατριχιάζω ὅταν τὸ θυμᾶμαι καὶ ὅμως τότε δὲν μοῦκαμε καμμιά ἐντύπωσι.

—Μὰ δὲν προσέχετε μωρὲ τοῦλάχιστον τὰ κεφάλια σας—εἶπε πρὸς τὸν ἀκέφαλον νεκρόν!

Ἡ νοσταλγία τώρα εὗρίσκετο εἰς ὑψεῖν. Ἡ παρουσία τοῦ Διαδόχου ἤρκεσε νὰ διώξῃ ἀπὸ τὸ μυαλὸ τοῦ στρατιώτου κάθε ἄλλη σκέψιν καὶ νὰ ἐγκαθιδρύσῃ τὴν πρὸς τὸ καθήκον προσήλωσιν. Ἦξεραν τώρα ὅτι τέρμα εἶχαν τὰ Γιάννενα—τίποτ' ἄλλο.

ΟΙ ΗΜΙΟΝΗΓΟΙ

Ἐὰν οἱ ἄνδρες οἱ ὁποῖοι ἦσαν στὶς χαραδρες ἔκιναν ἀπλῶς τὸ καθήκόν των, οἱ ἡμιονηγοὶ τὸ ἔκαναν δυὸ φορὲς περισσότερον.

Οἱ ἡμιονηγοὶ στὴν περίοδο αὐτὴ ἐξαιρετικὰ ἦσαν ἀληθινὰ μάρτυρες τοῦ καθήκοντος. Μετέφερον ἐξ ἀποστάσεως πολλάκις 6 καὶ 7 ὥρων τὰ τρόφιμα μὲ τοὺς «ἀχαμνόνοντας» — ποῦ εἶχαν κατανηθῆσαι τὰ μεταγωγικά μας ἀπὸ τὴν ἐξάντλησι μιᾶς ἀδιακέπου ὑπηρεσίας.

Τὰ πυρομαχικὰ μετεφέροντο ἐπίσης ἀπὸ ἀποστάσεως 6 καὶ 8 ὥρων στὴ γραμμὴ διὰ μέσου τοῦ ἀνωμαλοτάτου πετρώδους ἐδάφους τῆς Ἀετορράχης, καὶ οἱ μάρτυρες αὐτοὶ διήνουν τὴν ἀπόστασιν συνήθως νύχτα γιὰτὶ τὸ πυροβολικὸν τοῦ Μπιζανίου ἔβαλε καὶ κατὰ μεμονωμένων ἀτόμων συνήθως δὲ ἐκηρυγοῦσε τὰ μεταγωγικά.

Νύχτα λοιπόν, μέσα στὰ χιόνια καὶ στὸ κρῦο ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐκτελοῦν τὸ σπουδαιότατον καθήκον των — νὰ φορτώνουν καὶ νὰ σηκώνουν τὰ ζῦα ποῦ ἐξάντλημένα ἔπεφταν πάνω στὸ γλυστερὸ ἔδαφος χίλιες φορές ὡς ποῦ νὰ φτάξουν στὴ γραμμὴ, ἐκτεθειμένοι σὲ μεγάλην ἀπόστασι στὰ πυρὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ προσέχοντες τὸ πολὺτιμον φορτίον τους νὰ πάη στὴ γραμμὴ «σὲ κείνους ποῦ πολεμοῦσαν». Καὶ μ' ὅλα τους τὰ βάσανα, τοὺς κόπους καὶ τοὺς κινδύνους ἦσαν πάντα εὐθυμοὶ καὶ χαριτολόγοι. Στὰ μουλάρια τους εἶχαν δώσει ὀνόματα καὶ τοὺς κουβέντιαζαν στὸ δρόμο :

Βάστα φαρὲ γιὰτὶ τὰ κοπέλια πενοῦνε.

— Μὴν τοῦ φωνάζεις, μωρὲ Μανώλη, μοῦ ἔλεγε, γιὰτὶ δὲν καταλαβαίνει π' ἀναθεμά το' ὅτις τοῦ λέγε, — ἔτσι τὰ λαλοῦνε οἱ ἠπειρώτες.

— Καὶ οἱ Εὐζῶνοι τὸ ἴδιο, αὐτοὶ τοὺς λένε καὶ «κάν' του καφέ».

— Ἀχ ! μωρὲ Βενιζέλε καὶ νὰ σέχα ἐπάξ νὰ δῆς τὰ μουλάρια ποῦ μᾶς ἤδωκες πῶς ἐκατανήσανε !

Οἱ ἡμιονηγοὶ ἦσαν καὶ οἱ ἀγγελιοφόροι τῆς γραμμῆς.

— Ἰντα χαμπάρια μωρὲ μουλαράδες ;

— Ἐβρήνη, λέει, κακομοίραδες

— Ποῦ τῶμαθες μωρέ ;

— Οἱ ἀξιωματικοὶ τὸ λέγασιν στὴν Ἐπιμελητεία, μὰ δὲν ἤκουσα ἄλλο πρᾶμα.

Τὸ σπουδαιότερο ζήτημα ποῦ ἀπησχόλει τοὺς ἡμιονηγοὺς, ἦ-

τανε ἢ ὑπόδουςις. Τὰ ἄρβυλα κατεστρέφοντο στίς μακρυνές πο-
ρέεις πάνω στὰ κατσάβραχα τοῦ πετρώδους ἐδάφους καὶ πάντα ἤ-
σαν ἀνυπόδητοι.

—Ποῦ τὸ βρήκες τὸ σεβρὸ ποῦ ἔκαμες τὰ ὠραία σου σκαρπί-
νια, ἐρωτοῦσε κάποτε κάποιος λοχίας ἕνα ἡμιονηγὸ ποῦ εἶχε δέσει
κάτω τὰ πόδιά του μὲ τσουβάλια ;

—Αἱ ! αὐτὰ τὰ σκαρπίνια, κύρ λοχία, εἶναι ποῦ μεγαλώνουν
τὴν Ἑλλάδα !

Ἡ Φεβρουάριος ἐπλησίαζε—τὸ χιόνι κάθε μέρα ἔπεφτε περισ-
σότερο καὶ ἡ ζωὴ τῶν πολιορκητῶν ἐγένετο δυσκολώτερη.

Τὸ ἄγρυπνο μάτι τοῦ Ἀρχιστρατήγου ἐπέδλεπε πίσω καὶ τίς
μικρότερες λεπτομέρειες τοῦ ἐφοδιασμοῦ τῆς γραμμῆς. Θερμαντι-
κὰ εἶδη ἄφθονα κάθε μέρα ἔστελλεν ἡ Ἐπιμελητεία—καὶ ἀπὸ τὰς
ἀποθήκας τὰς στρατιωτικὰς καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτο-
βουλία ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος κάθε τόσο ἔστελλε στοὺς
μαχομένους—Ποτὰ σταφίδες—φανελλες—κολόδια, περιλαίμια, ἐ-
πίκρανα, γάντια, κάλτσες, μάλλινα. Ἔτσι ὅλοι σχεδὸν οἱ στρα-
τιῶται εἶχαν ἐφοδιασθῆ — ὅμως τὸ κρῦο καὶ τὸ χιόνι ἦταν πολὺ
καὶ κάθε μέρα ἔφευγαν γιὰ τὰ Νοσοκομεῖα στρατιῶτες μὲ κρυσ-
παγγήματα.

Ἐκεῖ στίς ἴδιες θέσεις καθισμένοι μῆνα τώρα οἱ ἄνδρες ἄρχι-
σαν νὰ ἀδημονοῦν. Ἀπὸ τοὺς αὐτομόλους Τούρκους ποῦ κά-
θε τόσο μᾶς ἤρχοντο ἐπληροφορούμεθα τὴν ἐλεεινότητα τῆς θέ-
σεως τῶν πολιορκουμένων—ἐγνωρίζαμε ὅτι τὰ τρόφιμα τοὺς εἶχον
ἐξαντληθῆ καὶ ὅτι οἱ στρατιῶται τῶν ἐπεινοῦσαν καὶ ἔτσι θέλοντας
καὶ μὴ μιὰ μέρα θὰ παρεδίδοντο ἀπὸ τὴν πείνα, αὐτὴ ὅμως ἡ-
μέρα δὲν ἔφτανε ποτὲ καὶ δὲν ἔφτανε γιὰτὶ ὁ Ἐσπὰτ τὸ παληκάρι
ἐκεῖνο ἀντικατέστησε τὰ τρόφιμα στοὺς στρατιῶτας του μὲ τὴν
αὐστηρότερη πειθαρχία καὶ ἔτσι κατῴρωσε νὰ τοὺς κρατῆ στὴ
θέσι τοὺς πεινῶντας μὲν ἀλλὰ πάντα ἐκεῖ.

Ο ΜΕΓΑΣ ΣΙΩΠΗΛΟΣ

Ὅσο τὸ κρῦο ηὔξανετο, ὅσο ἡ μέρες ἐπερνοῦσαν καὶ ἀποτέλε-

σμα κανένα δὲν ἤρχετο, τόσο ἡ ἀνυπομονησία ἐφούσκωνε τὰ στή-
θη τῶν πολιορκητῶν, οἱ ὅποιοι μὴ γνωρίζοντες τὰ σχέδια τοῦ
Στρατηγείου διηρωτῶντο :

—Μὰ τί διάβολο λοιπὸν κάνουνε καὶ δὲν διατάσσουν μιὰ ἐπί-
θεσι ; γιατί ἀφήνουν τόσες χιλιάδες στρατὸ τόσον καιρὸ τώρα νὰ
ξεπαγιάζη μέσα στὴν ἀπραξία ;

Τὸ πυροβολικὸ μας ἀφθονο τώρα εἶχε μὲ ἄπειρους κόπους το-
ποθετηθῆ σὲ ἐπίκαιρα σημεῖα καὶ ὅμως ἔμενε ἀχρησιμοποίητο
σχεδόν. Κάπου κάπου μονάχα βαρεσάρικα ἀπαντοῦσαν μερικὲς
πυροβολαρχίαι μας στὸ Μπιζάνι τὸ ὅποσον ποτὲ δὲν ἔμενε ἀργό.
"Ἄλλοτε ἐκτυποῦσε τίς γραμμὲς ἄλλοτε τὸ πυροβολικὸ ἄλλοτε τὰ
μεταγωγικά, γι' αὐτὸ ἦταν καὶ δικαιολογημένη ἡ ἀπορία τῶν
στρατιωτῶν :

—Ποῦ διάβολο τὰ βρίσκει τόσα πυρομαχικά ;

"Ἡ ἀνυπομονησία σὲ λίγες μέρες ἐξελιχθη σὲ κητήφεια καὶ
σιωπὴ τοῦ κατεῖχε ὄχι μόνον τοὺς μαχομένους μὰ καὶ κείνους
ποῦ ἦσαν πίσω.

"Ἐκείνες τίς ἡμέρες ὁ στρατὸς μας ἦταν ὑπέροχος μὲ τὴν σιω-
πὴν του !

"Ἦταν ὁ «μέγας σιωπηλὸς» ὅπως λὲν οἱ Γάλλοι.

"Ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι συνηγνῶντο σιωπηλοὶ καὶ σοβαροὶ
καὶ στὰ μάτια τους μέσα διεγράφετο καθαρὰ ἡ σκέψις των :

—Δὲν πέφτει ! Μὰ γιατί δὲν κάνουμε ἐπίθεσι ;

Οἱ τύποι τῶν «γλεντζέδων» καὶ τῶν εὐφυολόγων ποῦ ἦσαν
ἀφθονοι στοὺς Λόχους μας, εἶχαν ἐξελιχθῆ κι' αὐτοὶ παράξενα ἐ-
κείνες τίς ἡμέρες.

Κάπου κάπου τοὺς ἤρχετο ἡ ὄρεξις νὰ τραγουδήσουν καὶ ἐτρα-
γουδοῦσαν πραγματικῶς τὰ πιὸ «μερακλίδικα» δίστιχα ποῦ εἶχαν
κάνει οἱ ἴδιοι γιὰ τὸ Μπιζάνι καὶ οἱ ἄλλοι τοὺς ἤκουαν πένθημα
καθισμένοι γύρω στὶς φωτιές. "Ὅμως καὶ μὲ τὸ τραγοῦδι δὲν λη-
σμονοῦσαν τὴ θῆσι τους :

—Μωρὲ ἄλα καλά, ἀδερφέ μου, μὰ ὅσο ποῦ στέκει ἐκείνο τὸ
κέρατο ἐκεῖ πέρα, ποτὲ δὲν θὰ γλεντίσουμε ἀληθινὰ !

Ο ΛΟΧΙΑΣ ΜΠΕΤΕΙΝΑΚΗΣ ΣΤΟ ΜΠΙΖΑΝΙ

Ένα πρωτὸ παρατηρήθη κάποια ἐξαιρετικὴ κίνησις στὰς προφυλακὰς τῶν Κρητικῶν Λόχων. Καὶ μαζὶ κάποια διάδοσις σὰν ἀστραπή μετεδίδατο πῶς τὸ πυροβολικὸ καὶ ἡ γραμμὴ εἶχαν διαταχθῆ νὰ παύσουν τὸ πῦρ, καὶ πραγματικῶς σὲ λίγο δὲν ἀκούετο κανένας πυροβολισμὸς οὔτε καμιὰ τουφεκιά. Ἡ σάλπιγγες ἀντήχησαν ἀπὸ τὴν μιὰν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη τῆς γραμμῆς τὴ διαταγὴ νὰ παύσῃ τὸ πῦρ. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἐξηκολούθουν νὰ βάλλουν.

Κάμποσοι ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ ἐσχημάτισαν ἕνα κύκλο καὶ παρέδιδαν ἕνα ἔγγραφο τυλιγμένο σὲ μιὰ ἐφημερίδα καὶ δεμένο μὲ μαύρη κλωστή, σὲ κάποιο λοχία μὲ τὴ διαταγὴ ἀφοῦ πάρει ἕνα σαλπικιτῆ, δυὸ στρατιῶτες καὶ μιὰ λευκὴ σηματὰ νὰ τὸ πάη στὸ Μπιζάνι, νὰ τὸ παραδώσῃ στὸν πρώτο ἀξιωματικὸ τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς καὶ νὰ γυρίσῃ.

Ὁ Λοχίας εἰς τὸν ὁποῖον ἔπεσεν ὁ κληρὸς νὰ πατήσῃ πρώτος τὰ χῶματὰ τοῦ Μπιζανιοῦ τοῦ μέρους ἐκείνου τοῦ τόσαι δεκάδες χιλιάδων Ἑλληνικῶν ψυχῶν μὲ τόση λαχτάρα ἐπερίμεναν τόσον καιρὸν τώρα νὰ κάμουν τὸ ἴδιο, ἦταν ὁ Ἀντώνιος Μπετεινάκης ἀπὸ τὸ ἡρωϊκὸ χωριὸ τῆς Κρήτης—Ἀρχάνες. Ἐνας τύπος λεβέντη στρατιωτικοῦ τοῦ τὸν διέκρινε μιὰ ἀπεριόριστη πειθαρχία καὶ φιλοπατρία.

—Γειάσου Ἀντώνη τοῦ θὰ πάρῃς μοναχὸς σου τὸ Μπιζάνι, τοῦ φώναξαν οἱ φίλοι του.

Γεμάτος ἀπὸ χαρὰ καὶ ὑπερηφάνεια ἐπῆρε τὸ ἔγγραφο καὶ ἐφώνηξε δυὸ στρατιῶτες καὶ ἕνα σαλπικιτῆ ὕψωσε ἕνα λευκὸ μανδῆλι καὶ ἐπερίμενε. Εἶχε δικταχθῆ νὰ μὴ ξεκινήσῃ ἂν δὲν σιωπήσῃ τὰ πυρὰ του καὶ ὁ ἐχθρὸς. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἂν καὶ ἐβλεπαν τὴ λευκὴ σηματὰ ἐξηκολούθουν νὰ βάλλουν. Ἀφοῦ ἐπερίμενε λίγη ὥρα γεμάτος ἀπὸ ἀνυπομονησία ξεκινᾷ ὑπὸ βροχὴν σφαιρῶν ἀφίνοντας πίσω τοὺς ἄλλους. Σὲ λίγο ἀκούσθησαν σφουρίγματα, φωνές, σάλπιγγες καὶ πρὸς τὸ μέρος τῶν Τουρκικῶν προφυλακῶν καὶ τὰ πυρὰ ἀποτόμως ἔπαυσαν. Ἐτρεξαν τότε καὶ

οἱ ἄλλοι καὶ μαζί ἐπροχωροῦσαν τώρα μὲ τὴ λευκὴ σημαία καὶ μὲ τὰ σαλπίσματα τοῦ σαλπικτοῦ μας.

Ἔνας σκοπὸς κρυμμένος πίσω ἀπὸ ἕνα πρόσωμα τοὺς διατάσσει νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα καὶ ἕνας «τσαούχης» ἐρωτᾷ τὸ λοχία Ἑλληνιστὶ μὲ Ἀλβανικὴ προφορὰ: τί θέλει. Ὁ λοχίας τοῦ εἶπε τὰς διαταγὰς ποῦ εἶχε.

Ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἐπετάχθησαν ἔξω ἀπὸ τὰ προχώματά των οἱ Τοῦρκοι στρατιῶται, φάσματα ἀνθρώπων κατεσκληκώτων ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὰς κακουχίας καταβεβλημένοι, καὶ ἐξηντλημένοι σὲ ἀπίστευτο βαθμό.

Ἐσηκώθησαν ὅλοι ἐπάνω καὶ μὲ ἐκφραστικότητας χειρονομίες ἔδειχναν τὴ χαρὰ τους πρὸς τοὺς στρατιώτας μας τοὺς ὁποίους ἔβλεπαν σὰν ἀγγέλους ποῦ τοὺς ἔφερναν τὸ τέλος τῆς ἀφορήτου αὐτῆς καταστάσεως — γιὰτὶ ἐνόμιζαν ὅτι θὰ τοὺς ἀνήγγελον τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης.

— Καλὰ χαμπάρια εἶ! ἐφώναζαν μερικοὶ ποῦ ἤξεραν λίγα Ἑλληνικά.

Ὁ «τσαούχης» ἐτύφλωσε τὸν λοχίαν — εἶναι διατύπωσης διεθνῆς γιὰ τοὺς κήρυκας—μ' ἕνα μανθῆλι ἀκάθαρτο καὶ μὲ ἔλιγμους τὸν ὠδήγησε σὲ κάποιον σκηνὴ ἀξιωματικῶν τῆς ὁποίας ἡ θύρα ἐκλείσθη ἀμέσως.— Ἐκεῖ τοῦ ἔλυσαν τὰ μάτια καὶ τὸν ἠρώτησαν γιὰ τὸ σκοπὸ τῆς ἀφίξεώς του.

— Ἐχω διαταγὴν νὰ παραδώσω τὸ ἔγγραφο αὐτὸ εἰς ἕνα τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς τοῦ Μπιζανίου καὶ νὰ ἐπιστρέψω.

— Μήπως θέλετε νὰ μεταβῆτε ὁ ἴδιος στὰ Γιάννενα καὶ νὰ τὸ παραδώσετε στὸν Ἐσσάτ πασσά; τὸν ἠρώτησε ἕνας ὠραῖος ἀξιωματικὸς μὲ πολλὴν εὐγένειαν.

— Ἄ! ὄχι! δὲν ἔχω τοιαύτην διαταγὴν, — ἀρκεῖ νὰ μοῦ ὑπογράψετε μιὰ ἀπόδειξιν παραλαβῆς τοῦ ἐγγράφου καὶ ἡ ἀποστολὴ μου ἐτελείωσε.

Ἐν τῷ μεταξῷ ἡ σκηνὴ εἶχε γεμίσει ἀπὸ ἀξιωματικούς καὶ μαζί των μπῆκε καὶ κάποιος μὲ πολιτικὰ—ἐφαινότανε σὰν ἀνταποκριτῆς ἑφημερίδος.

Ὁ λοχίας ἀφοῦ ἐκάθισε κάτω σὲ ἕνα κρεβάτι εὐρῆκε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ψάξῃ μιὰ σιτιοδόχη ποῦ ἦταν πίσω του. Ἦταν ἀδειανή

καὶ μοναχὰ ἓνα ξεροκόμματο «μπομπότας» εὐρήκε : «Πεινοῦν καὶ οἱ ἀξιωματικοί» ἐσκέφθη.

— Παρακαλῶ περιμένετε λίγο νὰ τηλεφωνίσωμε στὸν Ἐσσαὶ πασσα, εἶπε πρὸς τὸν λοχίαν ὁ ἴδιος ἀξιωματικὸς ποῦ παρέλαβε τὸ ἔγγραφο καὶ μετέβη εἰς τὸ τηλέφωνον.

— Πολὺ εὐχαρίστως εἶπεν ὁ λοχίας, ὁ ὁποῖος ἐκάθητο τῶρα πάνω στὸ κρεβάτι περικυκλωμένος ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἀξιωματικὸς οἱ ὅποιοι ἐφρόντισαν νὰ τοῦ προσφέρουν καφὲ καὶ νὰ ἀρχίσουν τὴν συνομιλίαν.

— Πῶς τὰ περνατε μὲ τὸ κρῦο ; τὸν ἠρώτησαν.

— Καὶ ἀλήθεια στὴν Ἠπειρο κάνει πολὺ κρῦο.

— Ἀπὸ ποῦ εἰστε ;

— Ἀπὸ τὴν Κρήτη - Εἴμεθα πολλοὶ Κρητικοὶ ἐδῶ πέρα.

Ἐδῶ μπροστὰ ὅλο τὸ μέρος αὐτὸ τῆς γραμμῆς εἶναι Κρητικοί.

— Σὰς ξέρουμε ἐσὰς τοὺς Κρητικοὺς πῶς εἰσθε παληκάρια. Μὰ πότε κάμετε καὶ στρατὸ στὴν Κρήτη ;

Ἄ μὲ τὰ πολιτικὰ τότε - ἀνταποκριτῆς - εἶπε :

— Ἄ! μὰ στὴν Κρήτη ἀπὸ τὰ 1907 πιάνουν στρατό.

— Εἶναι πολὺς ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐδῶ ;

— Περισσότερος ἀπὸ 100 χιλιάδες εἶναι τῶρα, μὰ κάθε μέρα φτάνει καὶ ἄλλος γιὰτὶ ξέρετε ὅτι στὴ Μακεδονία ὁ στρατὸς μας ἐτελείωσε τὰς ἐπιχειρήσεις του καὶ τῶρα μεταφέρεται ἐδῶ.

— Εἶναι ἀλήθεια πῶς σὰς βουλιάξαμε τὸν «Ἀβέρωφ» ;

— Ποιὸ «Ἀβέρωφ» ; Δὲν ρωτᾶτε τὰ χάλια τοῦ «Βαρβαρόσσα» σας ; Ὁ «Ἀβέρωφ» ζῆ καὶ βασιλεύει. Δὲν τῷξερα πῶς θάρχόμουνα νὰ σὰς κρατῶ μιὰ ἐφημερίδα ποῦ περιγράφει ἕνας Ἄγγλος ἀνταποκριτῆς τὴν τελευταία ναυμαχία καὶ καὶ γράφει πῶς ὁ «Ἀβέρωφ» ἐφύτρεψε τοῦ Βαρβαρόσσα πρὸς μίαν τεσσαράκοντα καὶ ὅταν ἔμπαινε στὰ Δαρδανέλια ἔβγανε, λέει, τεράστιους μαύρους καπνοὺς δηλ. ὑποθέτουν ὅτι ἐγένηκε κόσκινο.

— Γιὰ ραμπῆ, γιὰ ραμπῆ - στὴ πίστη σου ἀλήθεια τὸ λὲς τουτονά ;

— Καὶ στὴ πίστη μου δὲν σοῦ παραλάσω λέξι ἀπ' ὅτι ἐδιάδασα

στην ἐφημερίδα. Μὰ δὲν μοῦ λέτε στὸ Θεό σας τί κάθεσθε καὶ δὲν παραδίδεστε ; Ἔχετε δηλαδὴ ἐλπίδα πῶς θὰ μᾶς πάτε πίσω ;

— Ποῦ τὸ ξέρετε !

— Ποῦ τὸ ξέρω ; ὅσο ποῦ θᾶναι ἓνας στρατιώτης μας δὲν θὰ τὸ κουνήσῃ ἂν δὲν πάρωμε τὸ Μπιζάνι. Ἐπειτα δὲ ξέρετε πῶς ἀκόμα δὲν ἔγινε καὶ καμμιά σπουδαία ἐπιχειρήσις γιὰ τὸ Μπιζάνι γιὰ νὰ μᾶς γνωρίσετε καλύτερα.

— Ἔχετε πολλὰς ἀπωλείας ;

— Ἐλαχίστας· ἄλλως τε ἔχουμε τόσο καλὰ προχώματα !

Ἐν τῇ μεταξὺ ὁ ἀξιωματικὸς ποῦ πρῆλαβε τὸ ἔγγραφο ἔκανε μακρὰν τηλεφωνικὴν συνεννόησιν μὲ τὰ Γιάννενα.

Οἱ λοιποὶ ἀξιωματικοὶ εἰς τὸ πρόσωπον τῶν ὁποίων ἦτο ζωγραφισμένος ὁ κάματος τὸν ὅποιον ἔκρυπτον βέβαια κάτω ἀπὸ μίαν ἐπίπλαστον στρατιωτικὴν ἀξιοπρέπειαν ἐξηκολούθησαν συνομιλοῦντες μετὰ τοῦ λοχίου, μανθάνοντες παρ' αὐτοῦ τώρα μόνον (ἀρχὰς Φεβρουαρίου) τὴν κατάληψιν Θεσσαλονίκης, τοῦ Μοναστηρίου ὑπὸ τῶν Σέρβων, τῆς Πρεβέζης γιατί ὁ Ἐσοῦτ φαίνεται ὅτι τοὺς ἐκράτει ἐκεῖ εἰς τὸ Μπιζάνι ξένους πάσης εἰδήσεως καὶ μάλιστα εἰδήσεως ἢ ὅποια θὰ ἤμποροῦσε νὰ κλονίσῃ τὸ ἠθικὸν ἐκείνων ποῦ ἐν πάσῃ περιπτώσει ὄφειλον νὰ θυσιάσθουν ἀμυνόμενοι.

Σὲ λίγο παρεδόθη εἰς τὸν λοχίαν ἀπόδειξις παραλαβῆς τοῦ ἔγγραφου καὶ ἀφοῦ ἀπεχαιρέτησεν ἐτυφλώθη πάλιν ἀπὸ τὸν ἴδιον «τσαούχη» καὶ ὠδηγήθη δι' ἐλιγμῶν ἐκεῖ ὅπου τὸν περιέμενον ὁ σαλπικητὴς καὶ οἱ δύο στρατιῶται.

Ὁλος ὁ στρατὸς μας κατείχeto ὑπὸ προφανοῦς ἀνυπομονησίας -ὕπεθετον ὄλοι - καὶ ἡ ὑπόθεσις των ὡς ἐμάθομεν ἐκ τῶν ὑστέρων ἦτο ἀληθής—ὅτι τὸ ἔγγραφο ἐκεῖνο τοῦ Στρατηγείου θὰ ὑπεδεικνυε στὸν Ἐσοῦτ τὸ ἀνωφελὲς τῆς ἐπὶ πλέον ἀντιστάσεως καὶ θὰ τὸν ἐκάλει νὰ παραδοθῇ.

Ὁ λοχίας ἔφθασε τώρα ἐπιστρέφων εἰς τὰς προφυλακὰς τοῦ Λόχου του. Ἐκεῖ τὸν ἐπερίμενον ὁ φαλαγγάρχης τοῦ δεξιοῦ ὁ γενναῖος Ἰωάννου ὁ ὅποιος παρέλαβε τὴν ἀπόδειξιν καὶ ὅταν ἤκουσε τὴν διήγησιν τοῦ λοχίου του ἔσφιξε θερμὰ τὸ χέρι.

—Μπράβο, παιδί μου, σὲ συγχαίρω.

50 χιλιάδες ψυχές ἐπερίμεναν ἀνυπόμονα τὴν ἀπάντησιν ἢ ὅποια ἢ θὰ ἔθετε τέρμα στὴν ξεθεωτικὴν αὐτὴν πολιορκίαν καὶ θὰ μᾶς ἔδινε τὰ Γιάννενα ἄνευ ἐπιθέσεως, ἢ θὰ ἔπειθε τὸ Στρατηγεῖον νὰ διατάξῃ ἐπιθεσιν.

Σὲ κάμψοση ὦρα ἐπληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ ἀπάντησις εἶχε πάει στὴν Κανέτα.

Τί νὰ ἔλεγεν ἄρα γε ; !

Τὴν ἀπορίαν αὐτὴν ἔλυσε πολὺ σύντομα μιὰ ὁμοβροντία τῆς βαρείας μοίρας μας ἢ ὅποια κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν ἀστειολογούντων «ὕπέγραφε τὴν εἰρήνην.»

Τὸ πῦρ ἐγενικεύθη πάλι εἰς τὰς γραμμὰς καὶ τὴν πρώτην ἡσυχίαν διεδέχετο πάλιν ἡ τρικυμία τῆς πολιορκίας.

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΘΕΣΙΝ

Ὁ Ἐσσαὶ ὡς διεδόθη προέβαλεν ὑπερβολικοὺς ὄρους. Ἐδέχετο μὲν τὴν παράδοσιν ἀλλὰ νὰ ἀπέλθῃ ὁ στρατὸς του μετὰ τιμῶν καὶ μεθ' ὅλων τῶν ὄπλων, τηλεβόλων καὶ πυρομαχικῶν, ὡς καὶ δι' Ἑλληνικῶν ἀτμοπλοίων νὰ μεταφερθῇ εἰς τὴν Κων)πολιν.

Εἰς τὰς ὑπερβολικὰς ταύτας ἀπαιτήσεις τὸ Στρατηγεῖον ἀπήντησε πάλιν διὰ τοῦ τηλεβόλου ἀλλὰ καὶ μαζὶ ἐπέσπευσε τὴν προετοιμασίαν τῆς ἐπιθέσεως.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἤρχισε μετακινούμενον τὸ πυροβολικὸν τὸ ὁποῖον κατόπιν ἀπείρων κόπων οὗς κατέβαλε τὸ Μηχανικὸν ἐτοποθετεῖτο εἰς ἐπικαίρους θέσεις καὶ τὸ σχέδιον—τὸ περιφημον σχέδιον ἤρξατο ἐφαρμοζόμενον ἀπὸ ἐκείνης τῆς ἡμέρας. Τὸ στρατηγικὸν τοῦτο σχέδιον συνίστατο εἰς τὸ νὰ φανῇ ὅτι ἡ ἐπιθεσις θὰ ἐγίνετο ἀπὸ τὸ δεξιόν, ἐνῶ πράγματι αὕτη θὰ ἐγίνετο ἀπὸ τὸ ἀριστερόν.

Κίνησις λοιπὸν ἐπιδεικτικὴ εἰς τὸ δεξιόν. Εἰς τοὺς στρατιώτας εἶχον διανεμηθῆ ψαλλίδια δι' ὧν διεδίδετο ὅτι θὰ ἐκόπτοντο τὰ συρματοπλέγματα· σάνκοι μικροὶ ἐπληροῦντο χωμάτων καὶ ἐδίδοντο εἰς ἕκαστον στρατιώτην ἵνα χρησιμεύσουν ὡς κινητὰ

προχώματα κατά τὴν ἐπίθεσιν πυροβολικὸν ὀρειβατικὸν καὶ πεδινὸν ἐπεδείκνυε τὰς νέας θέσεις του—Ἐνῶ πράγματι ἡ δύναμις τῶν ἀνδρῶν τοῦ δεξιοῦ ἡραιοῦτο καὶ μετέβαινε εἰς τὸ ἀριστερὸν τὸ ὁποῖον ἐνίσχυε.

Τὸ κόλπο ὅμως ἐπέτυχε διότι ἔδωκαν σπουδαιοτάτην σημασίαν εἰς τὰς κινήσεις τοῦ δεξιοῦ μας οἱ Τούρκοι, ὥστε ἐπίστευσαν ὅτι ἡ ἐφοδος θὰ τοὺς ἐγίνετο ὀριστικῶς ἐκ τοῦ δεξιοῦ καὶ τοιοῦτοτρόπως μετέφερον καὶ αὐτοὶ ἀντιθέτως τὰς δυνάμεις των ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ των πρὸς τὸ δεξιόν.

Αἱ διὰ τὴν ἐπίθεσιν προετοιμασθαι ἐνεψύχωσαν τοὺς ἄνδρας. Τὸ γέλοιο ἤρχισε νὰ ἀνθῆ στὰ χεῖλη τους καὶ ἡ προσδοκία τῆς προσεχοῦς λήξεως τῶν δεινῶν βασάνων τῆς πολιορκίας ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἰδέα τῆς κατακτῆσεως τῶν Ἰωαννίνων ἀφ' ἑτέρου, τῆς πόλεως ἐκείνης διὰ τὴν ὁποῖαν τόσοι ποταμοὶ αἱμάτων εἶχον χυθῆ, ἔκαμναν τοὺς στρατιώτας νὰ δείχνουν τὶς τελευταῖες αὐτὲς ἡμέρες μιὰ ἐξαιρετικὴ δραστηριότητα καὶ ἓνα χαριτωμένο «κέφι».

—Πάει στὸ διάβολο ἡ ἀπραξία - τώρα οὔτε ὁ Θεὸς δὲν θὰ μᾶς στέση.

Στὴν Μετόπισθεν ὑπηρεσίαν ἰδιαίτερος ἡ κίνησις ἦτο πάρα πολλή.

Αἱ συζυγαρχαὶ φορτωμέναι μὲ πυρομαχικὰ, ὀβίδες καὶ φυσίγγια τὰ αὐτοκίνητα - τὰ ἡμιονηγὰ ἐπήγαιναν καὶ ἤρχοντο νύχτα καὶ μέρα μεταφέροντα εἰς τὴν γραμμὴν ὅ,τι ἀπαιτοῦσεν ἡ μεγάλη ἐπιχειρήσις.

Τὰ χειρουργεῖα τοῦ Ἐμινγαῦ εἶχαν στείλει τοὺς παλαιοὺς τραυματίας των εἰς τὴν Φιλιππιάδα καὶ ἀδειανὰ ἐπερίμεναν τοὺς νέους ποῦ θὰ τοὺς ἔσταλλεν ἡ ἐπίθεσις.

Ἐνδιάμεσοι νοσοκομειακοὶ καὶ χειρουργικοὶ σταθμοὶ εἶχαν ἐγκατασταθῆ στὰ πλάγια τοῦ ἀμαξιοῦ ὁρόμου ἀπὸ τὸ Ἐμινγα ὡς τὸ χάνι τῆς Φτελιᾶς.

Ὁ τότε Διάδοχος ἐκεῖνες τὶς ἡμέρας ἤρχετο τὸ πρῶτ' ἐπὶ τὴν γραμμὴν καὶ ἔμενε ὡς τὸ βράδυ ἐπιβλέπων αὐτοπροσώπως τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν του.

Ὅλοι εἰργάζοντο καὶ ὅλοι ἦσαν εὐχαριστημένοι καὶ στὰ πρό-

ὄψα ἔλων ἦτο ζωγραφημένη καὶ μετὸν πιδὲ ἐκδηλωτικὸν τρόπον ἐξωτερικευμένη ἢ σκέψις : Ἡ ἐπίθεσις θὰ γίνῃ.

Τὰ μαγειρεῖα τῶν λόγων καθὼς καὶ τὰ ἡμιονηγὰ διατάχθησαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν τῆς γραμμῆς.

Εἰς τοὺς πολίτας ἀπηγορεύθη νὰ προχωρῶσι πέραν τοῦ Ἐμιναγᾶ πρὸς τὴν γραμμὴν.

Ὅλα ἐδείκνυον ὅτι ἡ ὄρασις δὲν ἦτο μακρὰν.

Η 19 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

Ἡ Ἀετοράχη καὶ ἡ γύρω κορφὴς τῆς Μανωλιάσσας καὶ τοῦ Ὀλίτσινα κατάλευκες ἀπὸ χιόνι ἐφαίνοντο σὰν νόμφες ντυμένα γιὰ νὰ ἑορτάσουν τὴν ἑορτὴν τῆς αὐριανῆς μεγάλης ἡμέρας.

Τὸ ἐγερτήριον τῆς 19ης Φεβρουαρίου ἐσήμεινε λίαν πρωὶ ἡ δμοβροντία 100 περίπου Ἑλληνικῶν πυροβόλων.

Ἡ μονομαχία τοῦ πυροβολικοῦ ἤρχιζε. Τὰ πεδινὰ καὶ τὰ ὄρειδατικὰ ἀπετέλουν τὸ Primo Secodo τῆς τρομερᾶς αὐτῆς μουσικῆς καὶ τὰ βαρέα τὸ basso τῆς ὅλης ἀρμονίας.

Μία βοῆ ἀτελείωτος ἀπὸ τὸ ἀριστερὸν πρὸς τὸ δεξιὸν καὶ ἀπὸ κεὶ εἰς τὸ ἀριστερὸν μετὰ τὴν ἀπαντησιν τῶν ἐχθρικῶν πυρῶν ἐγέμιζε τὸν ἀέρα καὶ ἀνελύετο εἰς ὕμνους ἐλευθερίας ὑπερόχους ποῦ ἐνάρκωναν τὴν ψυχὴν τῶν πεζῶν μαχητῶν οἵτινες μέσα εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν αὐτὴν τὴν πλήρη κρότους πυρίτιδος ὠραματίζοντο τὰ Γιάννενα—τὰ ἐλευθερωμένα Γιάννενα, νὰ ὑψοῦνται σὰν ἕνας τεράστιος πύργος προσευχῆς εὐχαριστηρίου, πρὸς τὸν Μέγαν Θεὸν τῆς Ἑλλάδος ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ στόματος τῶν τηλεβόλων ὑπέγραφε τὴν ἐλευθερίαν των.

Πόσκι καρδίαι Ἑλληνικαὶ ἐκεῖ μέσα δὲν παρηκολούθουν μετὸν ζωηρότερον καρδιόχτυπον κάθε κρότον τηλεβόλου ὁ ὁποῖος ἐφθανεν ἕως ἐκεῖ ὡς τηλεγράφημα τοῦ προσεγγίζοντος μεγάλου τέρματος.

Τὸ πῦρ ἐξᾶκολουθεῖ ταχὺ ἀδιάκοπον—αἱ ἐκπυρσοκροτήσεις πλέον δὲν διεκρίνοντο μέσα εἰς τὴν γενικὴν ὄσῃν.

Εἰς τὰ πυροβολεῖα τοῦ Μπιζανίου ὑψοῦντο κάπου κάπου τέσται στήλαι καπνοῦ σάν ἀναφυλλητὰ τοῦ ἐκπνέοντος γίγαντος καὶ ὕστερα ἤπετο ἡ σιγή.

Τὰ τηλεβόλα μας δὲν ἀπησχόλουν μόνον τὰ ἐχθρικά πυροβολεῖα ἀλλὰ καὶ τὰς πεζικὰς γραμμὰς.

Τὰ προχώματα κατ' ἀποστάσεις κατεκρημνίζοντο μὲ τὰς ἐπιτυχεστάτας βολὰς τῆς ὀρειθατικῆς μοίρας ἰδίως, τὴν ὁποῖαν διηύθυνεν ὁ περίφημος ἐκτιμητὴς ἀποστάσεων, Ταβουλάρης.

Περὶ τὴν μεσημέριαν ἐπληροφοροῦμεθα ἀπὸ τὸ ἄκρον δεξιὸν ὅτι τὰ πυροβολεῖα τῆς Καστρίτσας εἶχον σιγήσει.

Αἱ Ἑλληνικαὶ βολαὶ τρομεραὶ ἐξηκολούθουν νὰ ἀνασπάτουν καὶ τὸ ἔδαφος πλέον τοῦ Μπιζανίου, ἀφοῦ κατέστρεψαν τὰ σπουδαιότερα πυροβολεῖα αὐτοῦ δεικνύουσαι οὕτως ἀρκετὰ, τὸ ἠθικὸν καὶ τὴν ἄσσαν μεθ' ὧν ἐμάχετο ὁ Ἑλληνικὸς στρατός.

Ἡ ψυχολογικὴ κατάστασις τῶν στρατιωτῶν τῶν προχωμάτων ἦταν παράξενη. — Αἱ Τουρκικαὶ βολαὶ αἱ ὁποῖαι τοὺς ἐπισκέπτοντο κάπου κάπου στέλλουσαι εἰς τὸν « Ἀθὴν κάθε φορὰν κάμποσους συντρόφους τῶν δὲν τοὺς ἔκαναν καμμιὰ ἐντύπωσιν. Ἀπεναντίας τὰ θύματα τοὺς ἐφαίνοντο ὀλίγα, εἶχον προὑπολογίσει τόσας θυσίας ὥστε ἡ ἀπώλεια μιᾶς ἢ δύο δεκάδων στρατιωτῶν τοὺς ἐφαίνετο ἀσειότης. Τὰ δλέμματά τους καρφωμένα πρὸς τὸ Μπιζάνι παρηκολούθουν τὰς ἐπιτυχίας τοῦ πυροβολικοῦ ἦσαν δμως ἄφωνοι ἀσυγκίνητοι καὶ νευρικοί, κάπου κάπου ἀντήλασον σοβαροὶ μίᾳ λέξει.

— Πάει στὸ διάβολο ἐσίγησε καὶ αὐτὸ τὸ πυροβολεῖο.

— Ἐκαμε καὶ τὸ δικὸ μας τὸ μέρος, τὸ πυροβολικὸ.

Σκυμμένοι ὄλοι μὲ ἓνα ἀδιάκοπο καρδιοχτύπι ἐπερίμεναν. — Δίπλα τους ἐσκοτώνοντο—ἐπληγώνοντο, ὅμως αὐτοὶ πάντα στήν ἴδια θέσι σκυμμένοι μὲ τὴν ἴδια σκέψι, ἐπερίμεναν.

Κάπου κάπου ἐβάλλον ὅταν διετάσσοντο—ἔσυραν τότε τὴ σκανδάλη νευρικὰ μὲ θυμὸν καὶ ἔπαυον ὅταν πάλιν διετάσσοντο.

Στὸ ἀριστερὸ μας πρὸς τὸν « Αἱ Νικόλα ἠκούετο πολὺ πυκνὸν τὸ πῦρ πολυβόλων καὶ ὄπλων. Τὶ νὰ συνέβαινε ἀραγε ἐκεῖ;

Τὸ θράδυ ἔφτασε καὶ τὸ σκοτάδι ἄρχισε νὰ ἀπλώνεται γύρα

ὅμως τὸ πῦρ ἐξηκολούθη πυκνὸν καὶ ταχύ.

Αἱ ἐκρηγνύομεναι δόβιδες ἐφαίνοντο σὰν ὑπέροχοι πύραυλοι οἱ ὅποιοι ἐφώτιζον σέ μεγάλην ἀπόστασιν τὸ μέρος ὅπου ἐξερρηγνύοντο.

Εἶχε προχωρήσει πολὺ ἡ νύχτα καὶ τὸ πῦρ τώρα ἄρχισε νὰ ἀραιουταί ὡς ποῦ ἔπαυσε δλότελα.

Οἱ ἄνδρες στήν ἴδια θέσι ἐπερίμεναν διαταγὰς.

Ἦρχετο ἡ σειρά τους τώρα ὕστερα ἀπὸ τὸ πυροβολικό.—
Αὔριο τὸ δικό μας τὸ γλέντι.

Ἡ ΝΥΚΤΑ ΤΗΣ 19 ΠΡΟΣ ΤΗΝ 20 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ

Οἱ τραυματῖαι καὶ οἱ νεκροὶ τῶν Κρητικῶν Λόχων τὴν ἡμέραν ἐκείνην δὲν ἦσαν ὀλίγοι—ὅμως αὐτοὶ δὲν ἐλογαριάζοντο τώρα—αὔριο, αὔριο ἐσκέπτοντο. Καθ' ἕνα ἐφανατάζετο τὸν ἑαυτὸν του πρὸ τῶν συρματοπλεγμάτων βαλλόμενον ἀπὸ τὸ πυκνότετον πῦρ τῶν πολυβόλων καὶ τῶν ὅπλων καὶ προσπαθοῦντα νὰ τὰ κόψη μὲ τὸ ψαλλίδι.

—Ἐκεῖ θάνατι τὸ πανηγῦρι!

—Ἐχουν νὰ κλάψουν πάλι μανάδες!

Πρὸς τὰ μεσάνυχτα διετάσσοντο οἱ ἄνδρες τῆς γραμμῆς νὰ βάλλουν 3 γεμιστήρας φυσιγγίων μὲ «πῦρ ταχύ» εἰς τὰς τρεῖς μετὰ τὰ μεσάνυχτα—τὸ συμπέρασμα ἔβγαине μονάχο του: Στάς 3 θάρχιζεν ἡ ἐπίθεσις.

Μὲ ὄλην τὴν ἐξάντλησιν ἀπὸ τὰς συγκινήσεις τῆς ἡμέρας οἱ ἄνδρες ἐκρατοῦντο ἄγρυπνοι καὶ οὐδεμίαν διαθεσιν ἐδείκνυσον νὰ κοιμηθοῦν. Ὅλοι μὲ τὸ ρολόι στὸ χέρι πρηκολούθουν τὴν κίνησιν τοῦ ὠροδείκτου καὶ τοῦ λεπτοδείκτου ἀνυπόμονοι.

Ἡ 3η πρωινή ὥρα ἔφθασε καὶ δὲν ἐπεριμέναμεν παρὰ τὴν διαταγὴν τῆς ἐνάρξεως τοῦ πυρός. Παραδόξως ὅμως ἐνῶ πρὸ πολλοῦ ἡ τρίτη ὥρα εἶχε περάσει καὶ ἐνῶ εἰς τὸ ἀριστερὸν τὸ πῦρ ὠρύετο ἡμεῖς οὐδεμίαν διαταγὴν πρὸς ἐπίθεσιν ἐλαμβάνομεν.

Λίγο ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς λίμνης καὶ τοῦ Δρίσκου

ἄρχισε νὰ χαράζῃ ἡ Ἄνατολή.—Μία ἀνατολή θαυμασία. Ἦτο ἡ ἀνατολή τῆς Ἐλευθερίας.

ΤΟ ΞΗΜΕΡΩΜΑ ΚΑΙ Η ΛΕΥΚΕΣ ΣΗΜΑΙΕΣ

Ἄλλα τὰ ἀγρυπνα βλέμματα τῶν μαχητῶν ἦσαν καρφωμένα εἰς τὰς ἀπέναντι βουνοσειρὰς ποῦ τὴν λευκότητά των ἄρχιζε νὰ φωτίζῃ ἡ ἀνατολή.

Ἡ ψυχὴς των ἐπερίμεναν καὶ μεγάλο, καὶ ἀνέλπιστο!

Δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ ἐξωτερικεύσουν τὰς σκέψεις των.

Ἔξαφνα μία φωνή!

—*Ἐσήμωσαν λευκὲς σημαῖες!*

Τί συνέβη τότε δὲν περιγράφεται.

Ἡ εἰδησις αὐτὴ ἐξωτέρικευε τὴν ἐσώτερη σκέψιν των ποῦ σὰν φυλακτὸ ἐκρύβετο ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τῶν πολιορκητῶν.

Ἄλλοι ἐπάνω εἰς τὰ προχώματα τώρα ἐπροσπαθοῦσαν μέσα εἰς τὸ πρῶνὸ σκοτάδι νὰ ἐξακριβώσουν τὴν ἀλήθεια.

Ἡ εἰδησις διέτρεχε τὰς γραμμὰς σκορπίζουσα μία ἀπέραντη εὐδαιμονίαν.

Ὅσον ἐξημέρωνε τόσο ἀρχισε πιά νὰ διακρίνεται ἡ Μεγάλῃ Ἀλήθεια.

—*Παρεδόθησαν!*

Τί πρῶγμα παράξενο! Ἄλλοι ἔστεκαν ἀμίλητοι καὶ ἐκυτοῦσαν σιωπηλοί. Ἄν τοὺς ἐξήταζε κανεὶς θαυότερα ἴσως τοὺς εὔρισκε καὶ στενοχωρημένους χωρὶς νὰ ξέρουν τὸ γιγαί. Μπροστά τους νά! εἶχαν τὰ σημάδια τὴν ἀλήθεια πῶς τὰ θάσανα ἐτελείωσαν, καὶ ὅμως οὔτε φωνὲς οὔτε χαρὲς ὄλοι ἐκύτταζαν—ἐκύτταζαν παρτεταμένα σὰν ἀφηρημένοι. Τὸ Μπιζάνι ποῦ ἐκάθητο εἰς τὸ στήθος των μῆνες τώρα καὶ σὰν καρκίνος τοὺς ἔτρωε—δὲν μπορούσε νὰ φύγῃ ἔτσι ἢ ἰδέα του σὲ μιὰ στιγμή!

Καὶ ἐπέρασαν ὥρες πολλὰς—καὶ ἡ λευκὴ σημαίαις τῶν πυροβολείων ἐκυμάτισαν πάνω ἀπὸ τὸ χιονισμένο ἔδαφος καὶ ἐτραγούδησαν τὴν Εἰρήνην καὶ τότε σιγὰ σιγὰ ἄρχισε νὰ φυτρῶνῃ

μέσα στις καρδιές τὸ φυτὸν τῆς Μεγάλης χαρᾶς.

—Μπορεῖς μπρὲ Δημήτρη νὰ μοῦ πῆς ἰντάχω κι' εἶμαι στενοχωρημένος;

—Ἔτσι μωρὲ εἶμαι καὶ ἐγώ.

Σὲ λίγο ὁμως τρελλοὶ γύρω ἀπὸ τὰ ἀντίσκηνα καὶ τὰ προχώματα ἐφιλοῦσαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο ἐτραγουδοῦσαν ἐξητωκραύγαν καὶ ἔδειχναν τὸ Μπιζάνι τὸ ὁποῖον σὰν ἓνα τεράστιον κῆτος ἀφοῦ ἐτάραξε τὸν πόντον ἀπέθανε ἐξηντλημένον καὶ ἡ λευκὲς σημαῖες τοῦ ἐκυμάτιζαν τώρα πένθιμα σὰν σάβανα τοῦ ἐσκέπαζαν μιὰ παληὰ «Δόξα».

Αἱ εἰδήσεις κατέφανον ἀλλεπάλληλοι.

Τὸ ἀριστερόν μας εἶχε δώσει τὸ τελευταῖον κτύπημα τὴν νύκτα ἐκείνην—τὸ κτύπημα τοῦ στρατηγικοῦ σχεδίου, ἐπιτεθὲν κατὰ τῶν ὕψωμάτων τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ ὁποῖου τὰ τηλεβόλα σχεδὸν ἀμαχητὶ κατέλαβεν ὁ Θεοδόχος τοῦ Τουπεξικοῦ Συντάγματος τῆς II Μεραρχίας ὑπὸ τὸν Λοχαγὸν Κ. Μπουκουβάλαν—ἓνα ἰδεώδη τύπον γενναιότητος ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν τῶν Μπουκουβαλαίων οἰκογένειαν.

Τὴν τελείαν δὲ καὶ τὴν παύλαν ἔθετε κατόπιν τὸ ἱππικόν μας τὸ ὁποῖον καταδιώξαν τοὺς ὑποχωροῦντας εἰσήρχετο θριαμβευτικῶς πρῶτον εἰς τὴν θρυλικὴν πόλιν.

Ὁ ἀδελφὸς Ἐσσὰτ μὲ τὸν Μητροπολίτην τῶν Ἰωαννίνων εἶχαν φέρει στὴν Κανέτα τὸ ἔγγραφον τῆς παραδόσεως.

Τὰ Ἑλληνικὰ αὐτοκίνητα φορτωμένα ἀπὸ κλαδιὰ ἐληθᾶς καὶ σημαῖες ἔτρεχαν ὀλότρελλα πρὸς τὴν Ἐλευθέραν πόλιν.

Ἡ γραμμὴ μας εἶχε διαταχθῆ νὰ μὴν κουνηθῆ ἀπ' τὴ θέσι της—καὶ μιὰ αὐστηρότερη διαταγὴ ἀπηγόρευσε στοὺς ἀνδρας νὰ πραγματοποιήσουν ἓνα φυσικὸν πόθον: νὰ πᾶν στὸ Μπιζάνι.

ΤΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ

Τὰ σώματα τῶρα ἤρχισαν νὰ κατεβαίνουν πρὸς τὴν πεδιάδα ἀπὸ τὶς κορφὰς τῶν προφυλακῶν. Συντάγματα ἤρχισαν νὰ μπαί-

νον στα Γιάννενα και τὸ Κρητικὸν Σύνταγμα διετάχθη νὰ μεταφέρῃ διὰ τῶν ἀνδρῶν του τὰ κανόνια και τὰ ἄλλα πυρομαχικὰ εἰς τὴν πεδιάδα.

Ὅφειλομεν νὰ τὸ εἴπωμεν. Τὸ Σύνταγμα αὐτὸ τὸ ὁποῖον μαζί με τὴν ἄλλην μικρὰν δύναμιν τοῦ στρατοῦ τῆς Ἡπείρου ἐδιώξαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Ἄρτα και τοὺς ἔφταξαν ὡς στὸ Μπιζάνι με τέτοιες πελώριες θυσίες ἤλπιζε πάντα ὅτι θὰ εἰσῆρχετο μεταξὺ τῶν πρώτων εἰς τὰ Γιάννενα — Ἦταν μιὰ φιλοδοξία τὴν ὁποίαν εἶχαν ὅλοι ἀνώτεροι και κατώτεροι.

Ὅταν λοιπὸν εἶδον ὅτι τὰ ἄλλα σώματα σχεδὸν ὅλα εἰσῆρχοντο ἀποθεοῦμενα και δρέποντα τὰς δάφνας μιᾶς τέτοιας νίκης, και αὐτοὶ διετάσσοντο νὰ μείνουν τελευταῖοι, τὸ παράπρον των τοὺς ἐφρούσκησε τὰ στήθια σὲ βαθμὸν ποῦ εἶδα πολλοὺς νὰ κλαῖν. Καὶ ἀκόμη περισσότερον γιατί ἄκουαν τὸ Κρητικὸ ὄνομα νὰ διασύρεται με ἀσέβεια στὰ ἄλλα Συντάγματα. Ὑπὸ τοιαύτας συνθηκᾶς ψυχολογικῶς διετέλουν οἱ ἄνδρες, ὅτε πρὸς τὸ βράδυ διετάχθησαν νὰ μετασταθμεύσουν ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννενα στὸ χωριὸ Κατσικὰ και μόνο ὕστερα ἀπὸ δυὸ μέρες τοῦ ἐπετρέπη νὰ μῆν κί αὐτὸ ἔτσι κατάμονο στὴν πόλι. Καὶ παρήλασε τότε τὰς κεντρικὰς ὁδοὺς. Ἔτσι ἐπαρηγορήθησαν λίγο οἱ ἄνδρες γιατί οἱ Γιαννιώτες εἶχαν και γιὰ τοὺς Κρητικοὺς λόγια ἐνθουσιαστικά φυλάξει.

—Καλῶς τὰ Κρητικὰκια.—Καλῶς τοὺς λεβέντες.

ΣΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΜΕΝΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ

Νὰ τώρα ἐμεῖς μέσα στὴν θρυλικὴν πόλιν τρελλοὶ θριαμβευταί. Ἦταν ἓνα τραγοῦδι ὅλη ἡ πόλις—τραγοῦδι τῆς νίκης και ὕμνος τῆς ἐλευθερίας. Ἀπὸ τὰ παράνοχα και τίς πόρτες μικρομέγαλες Ἑλληνικὲς σημαῖες ἐκυματοῦσαν χαϊδεύουσαι τὰς κεφαλὰς τῶν διαβατῶν νικητῶν ποῦ μεθυσμένοι με τὸ κρασί τοῦ θριάμβου ἐπερνοῦσαν ὅλο γέλοιο και εὐχαριστημένοι σὰν νᾶλεξαν: Πάρτε πάρτε τὰ λευκά σας μανδήλια και σηκώστε τα ἐπάνω, ἀφήστε τα νὰ κυματίσουν γιὰ νὰ στεγνώσουν κάτω ἀπὸ τὰς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου τῆς ἐλευθερίας τὰ δάκρυα τῆς σκλαβιάς.

Ἐΐμαστε τὸ φῶς καὶ εἶμαστε ἢ ἔλευθερία.

Ἄκοῦστε, ἀκοῦστε τὰ νερὰ τῆς λίμνης ποῦ τραγουδᾷν στήν ἄκρη γλυκὰ γλυκὰ τὰ λόγια τῆς Κερὰ Φροσύνης καὶ τὸ νησι τοῦ Ἄλῃ πασσᾶ νὰ ἐκεῖ πέρα ποῦ φαίνεται ὀλόφωτο σὰν τάφος ποῦ ἔκλεισε τὴ σιλαβιά τῶν περασμένων χρόνων.

Σηκῶστε τὸ μέτωπο ψηλὰ Νέοι Ἐλευθεροὶ—ἀνοίξετε τὰ στήθια σας καὶ ἀναπνεύσετε βαθειὰ τὸ νέο ἀγέρι τὸ καθαρὸ ποῦ ἐφύσηξε ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο μυρωμένο καὶ ρουφήχτε το δυστυχοσμένοι σκλάβοι τῆς χθὲς καὶ ξανανειώσετε—πάρτε ὀλόχρυσά θυμιατήρια καὶ τρέξετε ἐκεῖ πέρα στὲς χαράδρες καὶ τὲς κορφὲς καὶ πέσετε νὰ προσευχηθῆτε στοὺς τάφους ὅλων τῶν ἡρώων ποῦ ἔπεσαν γιὰ σᾶς. Δὲν θέλουν κλάμματα οἱ νεκροὶ αὐτοὶ ἀπὸ σᾶς θέλουν τὸ γέλιο καὶ τὸ τραγούδι σας—πάρτε τὴ λύρα σας] καὶ τραγουδήστε ὅλα τὰ τραγούδια ποῦ ἐφύλαξε κρυμμένα φυλακτὰ ἢ Ἑλληνικὴ ψυχὴ σας καὶ ὕστερα στελιῶστε τὸ χορὸ—νὰ κείνο τὸ χορὸ ποῦ χορεύτηκε στὸ Ζαλογγο—καὶ ρίχτε τουφεκιὰς χαρᾶς μὲ τὰ Σουλιώτικα σκοτισμένα καροφύλια—καὶ ὕστερα κάμετε τόπο—σταθῆτε στήν ἄκρη νὰ περάσουν οἱ νεκροὶ ποῦ ἐπερίμεναν νὰ κούσουν τὸ γλέντι σας καὶ τώρα εὐχαριστημένοι θὰ τραβήξουν πρὸς τὴν ἀθανασία.

Ὅλοι, ἓνας ἓνας διαλεχτὸς —ἀπ' ὅλες τὲς πόλεις καὶ τὰ χωριὰ τῆς Ἑλλάδας εἶνε καὶ ἓνας ἀντιπρόσωπος. Καὶ τώρα κάμετε περισσότερο τόπο ἀνοίχτε δρόμο φαρδὺ περνάει ἢ λεγεῶνα τῶν Κρητικῶν νεκρῶν—εἶνε οἱ περισσότεροι.

Ἡ πόλις ἐκολυμβοῦσε κυριολεκτικῶς στὸ χακί. Αἱ χιλιάδες τῶν Ἑλληνικῶν Συνταγμάτων ἔπρεπε νὰ περάσουν γιὰ νὰ προσκηγύσουν. Ἀλλὰ μαζὶ καὶ αἱ χιλιάδες τῶν αἰχμαλώτων—τῶν ἡρώων αὐτῶν ποῦ μὲ τόση συμπάθειαν τοὺς ἐκυττάξαμε.—Θύματα τοῦ καθήκοντος ἐκράτησαν τὰς θέσεις των μὲ ἄληπτην πείναν ποῦ μέρες πολλὰς τοὺς ἐδασάνισεν. Ἦσαν ὅλοι σκελετωδεις—κάτι σὰν ζωντανοὶ—νεκροὶ ποῦ ἐσέρνοντο στοὺς δρόμους—νειάτα μαρμαμένα ἀπὸ τὴν ἐξάντλησι τῆς πείνας.

Ἐκμέκ! Μιά φωνή κλαυθμηρή ἔβγαине ἀπὸ κάθε στόμα ποῦ ἔξοῦσε ἀκόμη, μὰ καὶ τὰ στόματα τῶν πεθαμένων ποῦ ἦσαν γεμάτοι οἱ δρόμοι ἐνόμιζες πῶς ἀκόμη ἐφώναζαν τὴν ἴδια λέξι! Ἐκμέκ.

Τριάντα χιλιάδες καὶ περισσότεροι ἦσαν ἐκεῖνοι ποῦ ἀνέφεραν ὁ Ἔσσατ στὸ πρωτόκολλο τῆς παραδόσεως.

Ἡ τελετὴ ἢ ἐπίσημος τῆς παραδόσεως εἶχε γίνῃ χθὲς ποῦ ὁ Διάδοχος Ἀρχιστράτηγος δὲν κατεδέχθη νὰ πάρῃ τὸ σπαθὶ τοῦ Ἔσσατ « Ἀπὸ τοὺς ἀνδρείους εἶπε δὲν ἀφαιροῦνται τὰ ξίφη. »

Ἀπὸ κάτι μικρὲς δυνάμεις ποῦ δὲν παρεδόθησαν μὰ ἐτράθησαν πρὸς τὸ Ἀργυρόκαστρο ἔπρεπε νὰ καθαρισθῇ τὸ βόρειο μέρος τῆς Ἠπείρου καὶ τὸ καθάρισμα αὐτὸ διατάχθη νὰ τὸ κάμῃ τὸ Κρητικὸ Σύνταγμα.

ΠΡΟΣ ΤΟ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ

Δὲν ἦταν 48 ὥρες ὅλες ὅλες ἢ ἀνάπαυσης στὰ Γιάννενα τοῦ Συντάγματος αὐτοῦ, ἔταν ἔλαβε τὴν ἐσπευσμένη διαταγὴ νὰ ξεκινήσῃ γιὰ τὸ Ἀργυρόκαστρο.

Τὸ μεσημέρι τῆς ἄλλης ἡμέρας ἐξεκίνησε ἀφίνοντας πίσω του τὰ Γιάννενα καὶ μὲ μιὰ ταχεῖα πορεία ἔφτανε τὸ βράδυ στὸ Χάνι Καλπάκι. Τὸ ὄρειδατικὸ καὶ τὸ πεδινὸ πυροβολικὸ ποῦ μᾶς ἀκολουθοῦσε κατηυλίσθη κι' αὐτὸ ἐκεῖ στὸ ἴδιο χάνι καὶ ἡ τεράστιες φωτιᾶς τῶν καταυλισμῶν ἔκαναν ἓνα θέαμα φαντασμαγορικὸ ἐκεῖνο τὸ βράδυ καὶ ἡ ἀναλαμπὲς ποῦ ἔβγαίναν ψηλὰ ἀνήγγελλον τώρα τὴν ἐλευθερίαν καὶ πρὸς τοὺς ἔλληνας τῆς λοιπῆς Ἠπείρου.

Τὸ ἄλλο πρωτὶ ἐξεκινήσαμε πάλι γιὰ τὸ χάνι Δελβινάκι. Στὸ δρόμο εἶχαν κατεβῆ ἀπὸ τὰ γύρω Ἑλληνικώτατα χωριά οἱ κάτοικοι ὀλότρελλοι ἀπὸ ἐνθουσιασμὸ νὰ μᾶς χαιρετίσουν. Ἦσαν ὄλοι μὲ ὀλόασπρες φουσανέλλες καὶ ἡ γυναῖκες κι' αὐτὲς μὲ ἄσπρες γραφικὲς στολὲς—ἐκρατοῦσαν τουφέκια καὶ ἐπυροβολοῦσαν ἐνῶ μᾶς φωνάζανε.

—Καλῶς ὄρισαν—καλῶς ὄρισαν.

Ζήτω τὰ παιδιὰ ποῦ μᾶς φέραν τὴ λευτεριά μας.

—Ζήτω τὸ καμάρι μας ὁ Βασιλεῖς ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

Καὶ ἐφιλοῦσαν τοὺς στρατιώτας ὄλοι.

Καὶ οἱ πιὸ γέροντες ἐκλαιαν γιὰ τὴν ἀπίστευτη χαρὰ.

Ἡ πρωτοπορεία μας πρὸς τὸ μεσημέρι συνήντησε τοὺς φυγάδας Τούρκους ποῦ τραβοῦσαν πρὸς τὸ Ἀργυρόκαστρο καὶ τὸ ἱππικὸ μὲ μιὰ κυκλωτικὴ κίνησι ἔπιασε 700 αἰχμαλώτους ἐνῶ τὸ πυροβολικὸ μας μόλις πρόφταξε νὰ παίξῃ λίγες καταδιωκτικὰς δόλιδες. Ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἐμείναμε στὸ Χάνι Δελθινάκι καὶ ἐκεῖ οἱ γύρω χωρικοὶ ἤρθαν στοὺς καταυλισμοὺς καὶ ἐπέλειωσαν ὠραίους γραφικοὺς χορούς.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν νεοελευθερουμένων τὰ ὠραῖα κατάφυτα μέρη ποῦ ἐπερνούσαμε ἔκαμαν τοὺς στρατιωτῆς μας νὰ ξεχάσουν κάθε κόπο καὶ ἐξάντλησι—ἀπεναντίας ἐνοιωθῶν ἕνα καινούργιο θάρρος μὲ τίς εὐκολες αὐτὲς νίκες:

—Θὰ πᾶμε ὡς στὴν Αὐλῶνα.

Τὸ ἄλλο βράδυ ἐκαταυλιζόμεσθε στὸ χάνι τῶν Γεωργουτσάδων ὅπου ἦσαν καὶ οἱ αἰχμάλωτοι καὶ τὸ πρῶτὸ τὸ τρίτο τάγμα τοῦ Κονταράτου ἀπεσπᾶτο ἀπὸ τὴν ἄλλη δύναμι καὶ ἐτραβοῦσε πρὸς τὸ Δέλβινο ὅπου συνέλαβε ἀρκετοὺς ἱππεῖς αἰχμαλώτους.

Τὰ δυὸ ἄλλα τάγματα τῶν Κρητῶν μὲ τὴν ὑπόλοιπη δύναμι ἐτράβηξαν πρὸς τὸ Ἀργυρόκαστρο τὸ ὅποτον χωρὶς πολλὰς δυσκολίας κατελήφθη.

Ἐξῶ ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρο ἀφοῦ ἀνεπαύθημεν λίγο—ἐπροχωρήσαμεν ὕστερα σὲ μιὰ θυμασίᾳ τοποθεσίᾳ—στὴ Μονὴ Τσέπου τὴν ὅποιαν ἔχοντες ὡς βράσιν ἐνηργήσαμεν τὸ ξεκαθάρισμα τῶν γύρω χωριῶν μέχρι τοῦ Τεπελενίου σχεδόν.—Ἐκεῖ πιά ἀνεπαύθημεν ὀριστικῶς.

Αὕτη ἐν συντομοτάτῃ περιλήψει ἡ δρασίς τῶν Κρητῶν κατὰ τὸν Ἡπειρωτικὸν ἀγῶνα, ἡ ὅποια τοῖς ἐπιτρέπει, νομίζομεν, νὰ τίθενται ἂν ὄχι εἰς ἀνωτέραν, πάντοτε ὁμως εἰς

9-2

